ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Rapport 2008:3

Konjunkturläget

Våren 2008

www.asub.ax ÅSUB

De senaste rapporterna från ÅSUB

2006:4	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2006
2006:5	Kommunreform på Åland? En förstudie
2006:6	Konjunkturläget hösten 2006
2006:7	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn – hösten 2006
2006:8	Ålänningarnas partisympatier. Hösten 2006
2006:9	Förhandsbedömningar av Ålands EU-program 2007-2013. Regional konkurrenskraft och sysselsättning. Landsbygdens utveckling
2006:10	Att skapa sin försörjning i insulära regioner. Sex nordiska fallstudier
2007:1	Konjunkturläget våren 2007
2007:2	Det åländska sjöklustret
2007:3	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn. Våren 2007
2007:4	Prognos för flitpengens utveckling 2008-2010. En analys av olika faktorers inverkan på skattegottgörelsen
2007:5	Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland
2007:6	Konjunkturläget hösten 2007
2007:7	”Olika behandling i lika situation". Om diskriminering i det åländska samhället
2007:8	Färöarna - En studie av institutionellt handlingsutrymme, ekonomisk utveckling och ekonomisk-politiskt lärande
2007:9	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn
2008:1	Det finska språkets ställning inom det åländska näringslivet
2008:2	Kvinnors företagande på Åland. En samhällsekonomisk resurs med tillväxtpotential

ISSN 1455–1977

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) utarbetar två gånger per år en konjunkturrapport gällande den åländska ekonomin. Syftet med översikten är dels att förse landskapsregeringen med aktuell information om samhällsekonomin inför budgetberedningen, dels att sprida information till allmänheten om aktiviteten i den åländska ekonomin. Bedömningen inleds med ett kortfattat sammandrag av det internationella konjunkturläget med en utförligare översikt över Ålands närmarknader i Finland och Sverige. Översikten baseras på nationella och internationella konjunkturanalyser och ekonomiska data som publicerats under årets första kvartal.

Analysen av det ekonomiska läget på Åland har sammanställts på basen av en under januari-februari besvarad konjunkturförfrågan som ställdes till ett stort antal representativt utvalda åländska företag. Förutom enkäten, som gäller företagens bedömningar av konjunkturläget fram till början av 2009, så utnyttjas även data från mervärdeskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar ända fram till årsskiftet för tidsserieanalyser och indikationer på det rådande konjunkturläget.

Övriga indikatorer såsom valutakurser, ränteläge, inflation och förändringarna på arbetsmarknaden, har också studerats. I arbetet har företrädare för näringslivet och dess organisationer samt landskapsregeringens näringsavdelning varit till värdefull hjälp.

Richard Palmer har ansvarat för sammanställningen av översikten och den övergripande analysen av materialet. *Jouko Kinnunen* har bidragit med behandling av tidsserier och prognosutveckling. *Maria Rundberg* har bidragit med avsnittet om den offentliga sektorns ekonomi.

Bedömningen är i huvudsak gjord under mars månad. Vissa uppdateringar med hänsyn till ny konjunkturinformation är gjord i början av april.

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord ... 3

Figurförteckning ... 6

1. Sammanfattning ... 9

2. Det internationella konjunkturläget ... 12

2.1 Avmattad tillväxt i världsekonomin under 2008 ... 12

2.2 Svag tillväxt i USA under 2008 ... 14

2.3 Svårbedömd utveckling inom Euroekonomin ... 16

2.4 Japan, Kina, Indien och Brasilien ... 17

2.5 Ryssland och Baltikum ... 18

3. Konjunkturbilden i Finland och Sverige ... 20

3.1 Finland ... 20

3.2 Sverige ... 23

4. Den åländska ekonomin ... 26

4.1 Allmän översikt ... 26

4.2 Den offentliga sektorns ekonomi ... 32

4.3 Utvecklingen inom det privata näringslivet ... 35

4.4 Läget inom de enskilda branscherna ... 37

5. Behovet av arbetskraft inom det privata näringslivet ... 64

5.1 Förväntade förändringar på den privata arbetsmarknaden ... 64

5.2 Vilka yrkesgrupper kommer att efterfrågas till det privata näringslivet under året? ... 67

Referenser ... 70

BILAGA: Konjunkturenkäten Våren 2008 ... 71

Figurförteckning

Figur 1. BNP-tillväxten inom Eurozonen och ett urval länder 12

Figur 2. Konsumenternas framtidstro i Euroområdet, Finland, Sverige och USA (januari 2006-mars 2008) 13

Figur 3. Euroområdets och USAs centralbanksräntor 14

Figur 4. Eurokursen i förhållande till svenska kronor och US-dollar 22

Figur 5. BNP-tillväxten på Åland i jämförelse med Finland och Sverige 23

Figur 6. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland 25

Figur 7. Andelen sysselsatta med persontransport över hav av alla sysselsatta inom det privata näringslivet, efter kommun, 2004 28

Figur 8. Euriborräntan (3- och 12-månaders) 30

Figur 9. Arbetslöshetsgrader och nettoinflyttning 32

Figur 10. Öppet arbetslösa arbetssökande och lediga platser enligt yrke, mars 2008 33

Figur 11. Omsättningens och lönekostnadernas utveckling inom det privata näringslivet 35

Figur 12. Förväntningarna inom hela det privata åländska näringslivet inför år 2008 36

Figur 13. Löner och omsättning inom primärnäringarna 40

Figur 14. Förväntningarna inom primärnäringarna 41

Figur 15. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin 42

Figur 16. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin 43

Figur 17. Löner och omsättning inom övrig industri 44

Figur 18. Förväntningarna inom övrig industri 44

Figur 19 Löner och omsättning inom vatten och el 45

Figur 20. Förväntningarna inom vatten och el 46

Figur 21. Löner och omsättning inom byggsektorn 47

Figur 22. Förväntningarna inom byggsektorn 48

Figur 23. Löner och omsättning inom handeln 49

Figur 24. Förväntningarna inom handeln 49

Figur 25. Löner och omsättning inom hotell- och restaurangbranschen 50

Figur 26. Förväntningarna inom hotell- och restaurangbranschen 51

Figur 27. Löner och omsättning inom transport och kommunikation 54

Figur 28. Förväntningarna inom transport- och kommunikation 55

Figur 29. Löner inom bank och försäkring 56

Figur 30. Förväntningarna inom bank- och försäkring 57

Figur 31. Löner och omsättning inom övriga tjänster 59

Figur 32. Förväntningarna inom övriga tjänster 60

Figur 33. Löner och omsättning inom IT-sektorn 62

Figur 34. Förväntningarna inom IT-sektorn 62

Figur 35. Förväntad nettotillväxt av antalet sysselsatta i det privata näringslivet på Åland, på ett års sikt våren 2007 och våren 2008 65

Figur 36. Förväntat antal nyanställda och förväntad nettoökning av antal sysselsatta på Åland i det privata näringslivet 66

1. Sammanfattning

Konjunkturnedgången i världsekonomin har blivit mer utdragen än de flesta förväntade sig för bara någon månad sedan. Också i Finland och Sverige ser vi nu en kraftigare avmattning av den ekonomiska tillväxten än väntat. Detta samtidigt som inflationen i båda länderna är på väg att stiga till den högsta nivån på flera år. Båda länderna har också sedan sommaren 2007 upplevt en nedgång i hushållens förtroende för ekonomin fram till i mars i år då man kunde skönja en liten ljusning.

Den åländska *BNP-tillväxten* år 2007 hamnar på 5,5 procent enligt våra preliminära beräkningar, för att sedan enligt vår prognos falla tillbaka till -0,7 procent i år, och återigen stiga till 3,0 procent år 2009. Fjolårets höga tillväxt beror på att de åländska börsbolagen och tjänstesektorn gått bra, men kommer sig också av att föregående års tillväxt var så pass låg. Den åländska ekonomins litenhet, och därmed känslighet för enskilda bolags agerande, gör att tillväxtnivåerna kan skilja sig radikalt från år till år, utan att de fördenskull direkt avspeglar förändringar i nivån på ekonomisk aktivitet på Åland. Tillväxtens medeltal under några år ger en mer rättvis bild av hur den åländska ekonomin utvecklas. I medeltal var tillväxten 2,6 procent 2005-2007.

Den åländska ekonomin påverkas av det höga oljepriset och av det internationella inflationstrycket. *Inflationen* på Åland förväntas stiga rejält till 3,2 procent under 2008 och 2,1 år 2009, men vi räknar med att inflationstrycket lättar och att *räntorna* sjunker något från och med sommaren. *Konsumtionen* blir något avstannande 2008, men hålls uppe av stigande löner och sänkt bilskatt. Hushållen gynnas också av att *arbetslösheten* ser ut att bli fortsatt låg; cirka 2,1 procent på årsbasis. *Arbetsmarknaden* lider av att utbudets kompetens och efterfrågans kvalifikationskrav inte matchar. Antalet sysselsatta i det privata näringslivet på Åland stiger enligt vår prognos med cirka 125 personer under 2008. Nyrekryteringarnas antal förväntas bli cirka 325, och därmed skulle pensionsavgångarna från det privata näringslivet bli cirka 190.

Utflaggningar av fartyg fortsätter att krympa det åländska skatteunderlaget, men *landskapets och kommunernas ekonomiska utveckling* ser ändå ljus ut för de närmaste åren. Avräkningsbeloppet beräknas stiga från 194,4 miljoner euro 2007 till 204,3 miljoner euro 2008.

Vi kan avläsa en något förbättrad produktivitet hos det *privata näringslivet* under åren 2005-2007 jämfört med tidigare år under 2000-talet då den var svag. Tillväxten av

omsättningen i det privata näringslivet har under de senaste åren påverkats negativt av utflaggningen av passagerarfartyg och av ett helt fraktrederi. Ändå får vi konstatera att stämningsläget bland företagen är förvånansvärt gott, inför den närmaste 12-månadersperioden.

Jordbruket har gynnats av stigande marknadspriser, men den positiva effekten kommer att motvägas av höjda produktionskostnader. *Fiskodligen* upplever sjunkande priser och växande produktionskostnader, men förväntar sig större omsättning och en förbättrad lönsamhet under 2008 jämfört med fjolåret.

Livsmedelsindustrins omsättningstillväxt som varit mycket stark avtar något, men stämningen är ändå optimistisk och man väntar sig en förbättring jämfört med fjolåret. Också inom den *övriga industrin* är stämningsläget överlag gott. Man kommer också att nyanställa folk, enligt vår prognos.

Byggsektorn är sedan ett par år tillbaka inne i en mycket stark högkonjunktur, som nu ser ut att ha kulminerat. Även om konjunkturen mattas något under senare delen av året är stämningsläget relativt gott avseende förväntad lönsamhet, personal och investeringar. Det verkar som om branschen har ännu ett bra år framför sig.

Handeln visade en tätt svag omsättningstillväxt under 2007. Enligt vår barometer borde 2008 bli något bättre än fjolåret, och vår prognos säger att branschen behöver nyrekrytera ett knappt 40-tal personer, främst butikskassörer och försäljare under året.

Hotell- och restaurang hade ett dåligt år i fjol med låg omsättningstillväxt. Förväntningarna när det gäller det kommande året är inte heller de särskilt positiva, man tror i princip att utfallet blir ungefär som i fjol. Dock ser det ut som om man kommer att investera mer i år.

För branschen *transport och kommunikation,* som domineras av sjöfarten var 2007 ett gott år. För både passagerar- och fraktsjöfarten förbättrades situationen och tillväxtutsikterna är nu relativt goda med förväntningar om ökande transportvolymer. När det gäller det egna företagets verksamhetsförutsättningar tror en övervägande del av branschföretagen att 2008 kommer att bli ett bättre år än 2007. Man förväntar sig också en ökad omsättning och bedömningen väger dessutom över mot en något förbättrad lönsamhet. Antalet sysselsatta inom branschen förväntas öka något under året.

De åländska *bank- och försäkringsbolagen* har expanderat betydligt snabbare än näringslivet i stort under de senaste åren. Den internationella finansiella turbulensen

påverkar den åländska finanssektorn genom att det skapar osäkerhet på marknaden. Konkurrensen skärps på försäkringsmarknaderna, vilket lett till lägre avkastning. Efterfrågan på krediter minskar hos bankerna. Finansbranschens egna förväntningar om lönsamheten under det kommande året har försämrats i förhållande till läget för ett år sedan.

Branschen *'övriga tjänster'* (tjänsteföretag riktade till personer och företag) är den ojämförligt mest expansiva inom det åländska näringslivet.[1] Omsättningens volym har fördubblats under 2000-talet och tillväxten har fortsatt att ligga kring 15-20 procent under de senaste åren. Här ser man påfallande ljust på det rådande konjunkturläget, men i och med konjunkturavmattningen får vi ändå räkna med en något avtagande tillväxttakt och sjunkande lönsamhet. Inte desto mindre säger vår prognos att branschens totala personalstyrka kan komma att växa med cirka 45 personer under året.

IT-företagen hör till den del av det åländska näringslivet som ser allra mest optimistiskt på det rådande konjunkturläget och sina egna verksamhetsförutsättningar inför de kommande 10-12 månaderna. Branschens barometer visar en övervikt för bättre lönsamhet, samt ett växande personalbehov och det verkar finnas beredskap för nya investeringar under året. Problemet verkar vara kompetensförsörjningen och att den starka omsättningstillväxten inte är lika stark som tillväxten av lönesumman.

Den största enskilda yrkeskategorin som kommer att efterfrågas inom det privata näringslivet under 2008 blir IT-folk; dataprogrammerare, systemutvecklare, och datatekniker. Till det privata näringslivet kommer det att behöva tillsättas ledande personer inom ekonomi, administration och personal. Dessutom kommer sekreterare, dataregistrerare, fakturerare; kontors- och banktjänstemän att efterfrågas. Försäljare och butikskassörer kommer att behöva rekryteras och vi kommer att ha en fortsatt stor efterfrågan på gruppen byggnadshantverkare, VVS-are, elektriker och elmontörer. Inom byggbranschen bli svårt att få tag på just VVS-montörer, målare och arbetsledare.

Rederierna och andra transportföretag behöver rekrytera sjökaptener, styrmän, maskinbefäl och flygkaptener däcksmanskap och maskinpersonal fordonsförare, chaufförer. Personal kommer också att behövas till fastighetsskötsel, städning och tvätteriarbete. Slutligen kan det enligt vår prognos bli svårt att få tag på kockar, serveringspersonal och chaufförer.

[1] Branschen omfattar städföretag, tvätteriverksamhet, reklam, konsultverksamhet, juridisk rådgivning, fotografiateljéer, herr- och damfriseringar, läkarverksamhet, tandvård, bokförings- och bokslutsverksamhet och fastighetsförvaltning och inte minst IT-företag.

2. Det internationella konjunkturläget

2.1 Avmattad tillväxt i världsekonomin under 2008

Den amerikanska krisen har blivit mer utdragen och djupare än många befarat och den börjar nu få återverkningar på den globala ekonomiska tillväxten. Trots oron kring den amerikanska bostadsmarknaden var tillväxten i världsekonomin god 2007 och den låg över trenden i Euroområdet. Det som nu händer är en avsevärd ekonomisk avmattning i OECD-länderna. Utsikterna för världsekonomin som helhet i nuläget är en nedväxling i tillväxten från beräknade 4,7 procent 2007 år till någonstans kring 4,0 procent 2008 och 3,9 procent år 2009. Det är i första hand de stora tillväxtekonomierna i Asien och Ryssland som håller hjulen i världsekonomin snurrande; där är fortfarande investeringstakten hög. Men vi får även där räkna med en liten avmattning i tillväxten.

Figur 1. BNP-tillväxten inom Eurozonen och ett urval länder

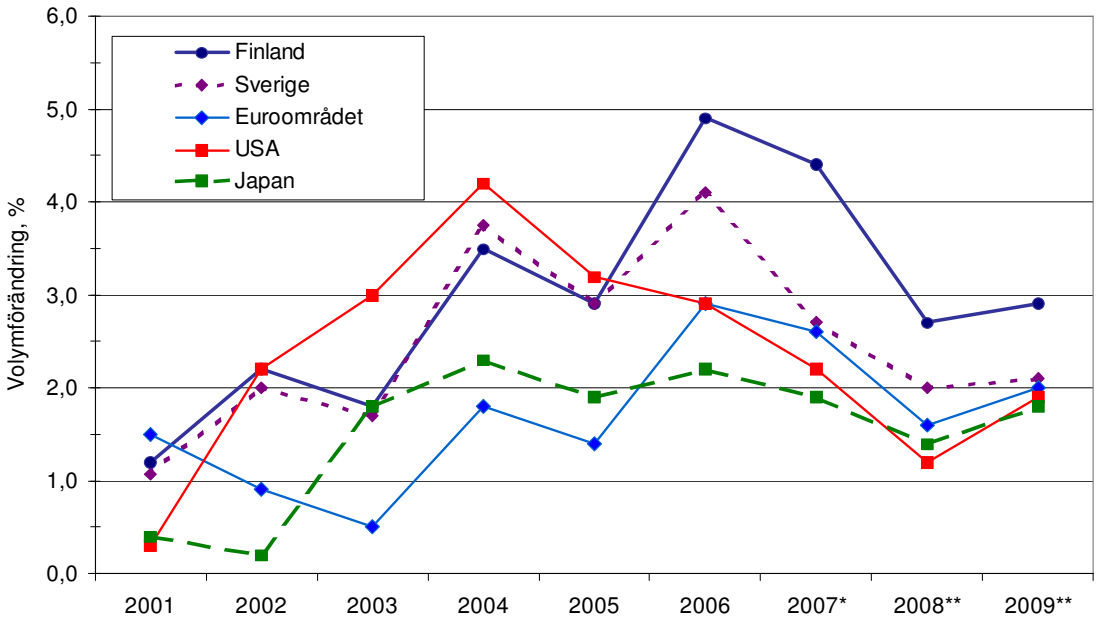

Källor: Eurostat, SC, SCB, IMF, KI, Finansministeriet (Finland), ÅSUB

*) prel. uppgifter **) prognos

Oron på börserna världen över fortsätter. Förtroendet hos ekonomiska aktörer är lågt och kostnaderna för krediter till hushåll och företag har fortsatt att stiga. I början av februari avvisade de övriga G7-länderna en framstöt från USAs regering gällande ett globalt stimulanspaket. Det är ännu i dagsläget svårt att se att någon riktig stabilisering

och återhämtning i den amerikanska ekonomin skulle vara i sikte. Fortfarande är omfattningen av bolånekrisens återverkningar oklar.

Oklarheten om i vilken grad bankerna är 'insyltade' med dåliga lån och förväntas lida kreditförluster, ledde i början av året till problem på den internationella penningmarknaden. En ytterligare fördjupad internationell finansiell kris skulle kunna få svåröverskådliga återverkningar på den internationella konjunkturen.

Om den amerikanska konsumtionsefterfrågan skulle komma i gång under året, behöver inte nödvändigtvis recessionen i USA innebära något långvarigt avbräck i den internationella konjunkturutvecklingen. Men än så länge (i början av april 2008) har vi inte sett något tecken på en verklig vändpunkt.

Figur 2. Konsumenternas framtidstro i Euroområdet, Finland, Sverige och USA (januari 2006-mars 2008)

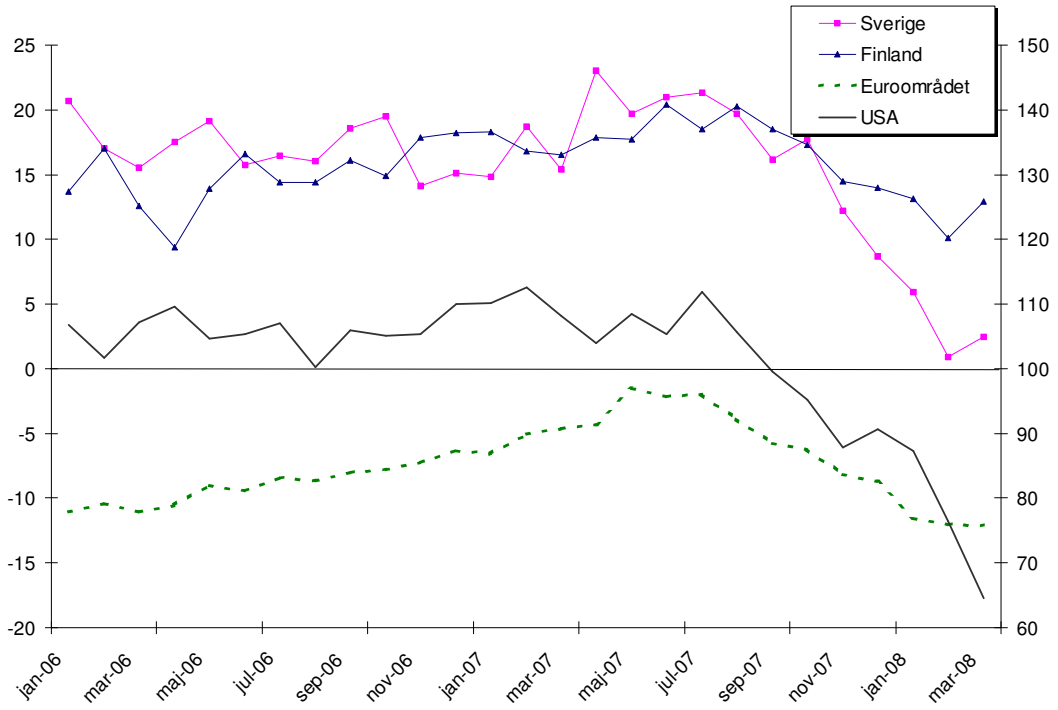

Källor: The Conference Board, Eurostat, Statistikcentralen, Konjunkturinstitutet

Det är som så ofta i ekonomiska orostider svårt att förutse förändringarna i det globala konjunkturläget under det närmaste året. Men som det i dagsläget ser ut, kommer volymtillväxten av världens samlade produktion att avta under de närmaste två åren.

Tillväxten kommer att vara fortsatt god i de asiatiska tillväxtekonomierna, svag i USA, medan vi är tvungna att skriva ned våra tidigare prognoser för såväl Euroområdet som för Finland och Sverige.

Figur 3. Euroområdets och USAs centralbanksräntor

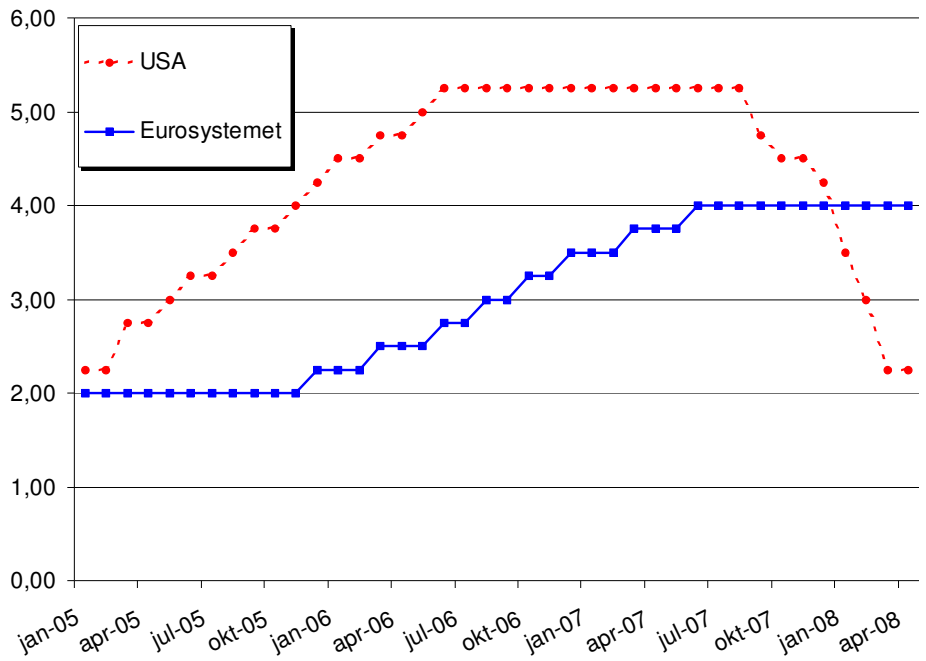

Källa: FED, ECB

2.2 Svag tillväxt i USA under 2008

Det blir allt mer sannolikt att *USA* är på väg in i en recession. Tillväxten i ekonomin avstannade under det sista kvartalet förra året och var inte större än 0,6 procent på årsbasis; vilket var en dramatisk nedgång från en tillväxt på 4,9 procent kvartalet dessförinnan. Den så kallade 'reella ekonomin' i USA har på allvar drabbats av effekterna av krisen på bostads- och finansmarknaderna. Den privata konsumtionen var mycket svag under ett kvartal som borde vara höjdpunkten när det gäller hushållens inköp under året.

Åtminstone under första hälften av 2008 kommer BNP-tillväxten att fortsättningsvis vara svag. Inledningen av detta år blir svag men vi räknar med att det sedan blir en upphämtning under andra hälften av året, drivet av en tillväxt av investeringarna, bostadsmarknaden, och den privata konsumtionen. Vi tror att tillväxten av den samlade

produktionen i den amerikanska ekonomin hamnar kring 2,2 procent för fjolåret, och att den fortsätter att mattas av till 1,2 procent innevarande år. Därefter räknar vi med att den nuvarande krisen har ebbat ut och att en återhämtning är i sikte för 2009 (*Figur 1*). En fortsatt tillväxt i Asien kombinerat med en svag dollar bör då kunna ge den amerikanska industrin förnyade och bättre exportförutsättningar.

De amerikanska hushållens förtroende för det egna landets ekonomi har sjunkit i takt med fallande huspriser, och är nu det lägsta på fem år. (Se den heldragna linjen i *Figur 2*). Trots det har hushållens konsumtion inte påverkats så starkt som man kunnat befara. Bostadspriserna har sjunkit med mer än 5 procent på ett drygt år och kommer av allt att döma att fortsätta neråt åtminstone under det närmaste året. När sedan balansen mellan utbud och efterfrågan börjar återställas, och huspriserna vänder uppåt, blir det – om vi tecknar ett positivt scenario – fart på bostadsinvesteringarna på nytt.

Som framgår av *Figur 3* ligger den amerikanska styrräntan sedan januari i år lägre än den europeiska för första gången sedan sommaren 2004. Den amerikanska centralbanken, *Federal Reserve* (FED) sänkte räntan två gånger i januari med 0,75 respektive 0,50 procent. Den 18 mars följde man upp med en sänkning av styrräntan med 0,75 procentenheter till 2,25 procent.

Sänkningarna innebär att räntegapet gentemot Euroområdet nu är 1,75 procentenheter. Den senaste räntesänkningen följde på en rad andra stimulansåtgärder från FEDs sida, ägnade att öka tillgången på pengar till den krisdrabbade kreditmarknaden i USA. Bland annat har den amerikanska centralbanken lättat på regleringen för vilka finansiella bolag som får tillgång till diskontolån för första gången sedan 1930-talets stora depression. Det innebär att även mäklarhus och investmentbanker nu får tillgång till de billiga snabblån som normalt bara de största bankerna får ta. Dessutom minskade centralbanken skillnaden mellan styrräntan och diskontot till 0,25 procentenheter, vilket ger finansiella aktörer bättre tillgång till krediter.

Vi ser det som inte helt osannolikt att räntan i USA kan komma att sänkas ytterligare en kvarts- eller möjligen en halv procentenhet under året, men knappast mer än så.

För övrigt framgår det också av *Figur 2* att vändpunkten när det gäller förtroendet hos de amerikanska konsumenterna, och även hos de inom Eurozonen, överlag kom i augusti förra året, och att den neråtgående trenden fortsatt sedan dess.

2.3 Svårbedömd utveckling inom Euroekonomin

Konjunkturutvecklingen inom *Euroekonomin* är just nu svårbedömd. Omfattningen i den påbörjade avmattningen i området är svår att bedöma. Tillväxten har varit god under de senaste två åren, men dyrare krediter, och en stark euro som fördyrar exporten samt en sjunkande efterfrågan i USA bromsar utvecklingen. Vi tror ändå att i nuläget verkar en måttlig och relativt kortvarig avmattning av konjunkturen under innevarande år vara den mest sannolika utvecklingen. BNP-tillväxten skulle då sjunka från beräknade 2,2 procent för år 2007 till 1,2 procent 2008 för att sedan hamna kring 1,9 procent året därpå (*Figur 1*).

Exportens tillväxttakt i området har avtagit något, men inte så mycket som man kunde förvänta sig i och med nedgången i efterfrågan på den amerikanska exportmarknaden, och av eurons stigande relativa värde, vilket fördyrar exporten.

Stigande energi-, råvaru- och livsmedelpriser gör att inflationen är på väg upp i Euroområdet. Konjunkturnedgången har hittills inte varit av den storleken att den hejdat prisökningarna. ECB står fortfarande inför dilemmat att eventuella räntehöjningar för att stävja inflationen riskerar att ytterligare begränsa kreditflödet till produktiva investeringar. Men de europeiska finansmarknaderna och investerarna kan inte räkna med någon hjälp i form av 'marknadskorrigeringar' av amerikanskt snitt från den europeiska centralbankens sida. Centralbankschefen Jean-Claude Trichet understök nyligen än en gång att ECB:s linje står fast, och i synnerhet så under tider av marknadsturbulens.[2] Man vill således inte ge avkall på linjen som innebär att ECB:s uppgift är att stävja inflationen – inget annat.

Sedan den 6 juni ifjol ligger den europeiska styrräntan kvar på 4,0 procent (*Figur 3*). Sannolikheten för en räntehöjning under året är svår att bedöma, men sänkningen av den amerikanska styrräntan i januari och mars minskade förmodligen sannolikheten för att ECB skall komma att höja under den närmaste framtiden. Inflationen verkar nu vara på väg upp i Euroområdet; 3,3 procent i februari och 3,5 procent i mars, vilket är en bra bit över centralbankens mål på 2,0 procent. ECB kommer knappast att tveka om inflationstrycket ökar ännu mer, om exempelvis löneuppgörelser skulle leda till en allmän ökning av kostnaderna för arbetskraft inom Eurozonen. Ytterligare ett problem i sammanhanget är att ECBs styrränta inte förmått tillräckligt påverka de korta räntorna och prissättningen på inter-bank krediterna. På litet längre sikt, någon gång våren/sommaren 2009 bedömer vi att det är troligt att räntan kommer att sänkas.

[2] *Economist*, 26 januari-1 februari 2008, s. 69

Inom Euroområdet försvagas nu byggkonjunkturen, medan företagsinvesteringarna håller takten uppe. Sysselsättningsutvecklingen har varit positiv, arbetslösheten är låg, men hushållens konsumtion utvecklas ändå relativt svagt under det kommande året. Vi kan notera att indikatorn på förtroendet hos hushållen inom Eurozonen kulminerade under sommaren 2007; sedan dess har förtroendet gradvis sjunkit (*Figur 2*).

Möjligtvis har vi nu nått botten i den försämrade förtroendetrenden hos hushåll och företag i eurozonen. Vi kan exempelvis notera att det nyligen, i mars, kommit positiva signaler om ett ökat förtroende för ekonomin bland såväl tyska som franska företag.

2.4 Japan, Kina, Indien och Brasilien

Tillväxten i *Japans* ekonomi dämpas snabbare än man förväntade sig för några månader sedan, och det talas nu till och med om en risk för recession. Den japanska ekonomiska konjunkturen hämmas av höga energipriser, låg investeringstakt i byggsektorn och ett sämre arbetsmarknadsläge. Bedömare räknar med en räntehöjning av den japanska centralbanken under hösten. Men exportsektorn går ändå bra. BNP-tillväxten under 2007 och 2008 blir ändå förmodligen lägre än man bedömde tidigare under hösten. Preliminärt kommer den att ligga på 1,9 för ifjol och 1,4 procent i år. I sammanhanget kan dock påpekas att om man räknar Japans BNP *per capita* så har man en betydligt gynnsammare utveckling jämfört med omvärlden än om man mäter den totala volymen.

Den *kinesiska ekonomin* tågar på, men har ändå hamnat i en ny situation i och med den stigande inflationen som nu ligger kring 7 procent. Den kinesiska tillväxten drivs av exporten och investeringarna. Såväl exporttillväxten som tillväxten i de ingående utländska direktinvesteringarna är fortsatt mycket hög. Det intressanta i sammanhanget är att Kina har minskat sitt handelsberoende av USA så pass mycket att det klart begränsar effekten av den amerikanska recessionen. Trots det kommer småningom den försvagade importefterfrågan från den amerikanska marknaden att ge utslag i Kina.

Investeringstakten är hög i *Indien.* En stark inhemsk efterfrågan gör att underskottet i bytesbalansen fortsätter att öka. Den indiska exportens tillväxt avtar som en följd dels av en försvagning av den amerikanska marknaden, dels som en följd av förstärkningen av rupien. Inflationen ser för närvarande ut att kunna hållas i schack. Det är intressant att kunna konstatera att ur ett globalt, världsekonomiskt perspektiv är världens två största tillväxtmarknader; Indien och Kina, snarare kompletterande än konkurrerande. Indien har sin starka inhemska marknad och IT-sektor, medan Kina genom sin exportberoende tillverkningsindustri och höga FDI-kvot (utländska

direktinvesteringar/BNP) har en betydligt högre integrationsgrad med världsekonomin. Dessa två ekonomiska giganter ser ut att kunna fortsätta att växa var och en på sitt sätt under det närmaste decenniet. Tillväxten i den indiska ekonomin ser ut att hamna kring 8,7 procent under 2008 och 2009. På sikt kan vi räkna med att Indien kommer att bli allt viktigare i världsekonomin jämfört med Kina eftersom man kommer att ha en betydligt gynnsammare demografisk utveckling. Den snabbare tillväxten av den indiska arbetskraften kommer att ge utslag.

I *Brasilien,* den tredje av de så kallade BRIC-länderna (*Brazil, Russia, India, China),* växte ekonomin med drygt ca 4,5 procent under 2007. Den ser ut att fortsätta att växa i god takt även under innevarande år nästa år, och hamnar då förmodligen kring 4 procent. Såväl investeringarna som den privata konsumtionen håller tillväxten uppe. Exporten går bra och den tidigare så förödande inflationen håller sig fortsättningsvis kring centralbankens mål.

2.5 Ryssland och Baltikum

I *Ryssland* har den ekonomiska tillväxten försvagats något under de senaste månaderna. Industriproduktionens tillväxt har sjunkit något och inflationen stiger sedan ett år tillbaka bl.a. på grund av stigande livsmedelspriser och ligger nu på drygt 10 procent. Men den ryska valutan är ändå relativt sett stark, och ekonomin är i grunden stabil, så det finns goda förutsättningar för fortsatt utveckling och tillväxt på ett par års sikt. BNP-tillväxten väntas hamna kring 7,5 procent 2007, för att sedan mattas av under 2008 (ca 6,6 procent) och ännu mer under 2009 (6,0 procent).

Vi kan ändå räkna med en stark ekonomisk utveckling i Ryssland framöver. Det nya med den ryska ekonomin av idag är att den inhemska konsumtionsnivån stiger och investeringsviljan är stark. Tillväxten är inte längre enbart exportdriven utan drivs också av en gradvis ökande inhemsk efterfrågan.

Tillväxten mattas av i de baltiska staterna, även om det sker av litet olika orsaker i de tre länderna. Den avtagande tillväxten i *Estland* är till stor del beroende på en nedgång i byggnadsinvesteringarna. De senaste årens intensiva bygg- och fastighetsboom är nu över och priserna på fastigheter faller. Den inhemska konsumtionsutvecklingen är inte heller på den nivån att den kan hålla uppe den nuvarande tillväxttakten. Bedömningen är att BNP-tillväxten faller med dryga 3 procentenheter från 7,2 procent 2007 till 4,0 procent i år, för att sedan återhämta sig något under nästa år.

Lettlands ekonomi har gått på högvarv under de senaste 3-4 åren. Man ser nu en stigande skuldsättning hos det privata näringslivet och även en stigande inflation. Prognosen är att den höga tillväxttakten under fjolåret (på strax under 11 procent) kommer att sjunka till cirka 5,5 procent 2008, och ytterligare en halv procentenhet året därpå.

Också i den tredje baltiska tillväxtekonomin, *Litauen*, kommer volymökningen av BNP att minska något under 2008 och 2009, prognosen för dessa år är 7,3 procent respektive 6,7 procent. Också där stiger inflationen.

3. Konjunkturbilden i Finland och Sverige

3.1 Finland

Tillväxten av den samlade produktionen var under fjolåret stark i *Finland*; dess volym ökade enligt preliminära uppskattningar med 4,4 procent på årsbasis. I år förväntas tillväxten sjunka till mer måttliga 2,7 procent, för att sedan återhämta sig något under 2009 (till 2,9 procent). Vi har därmed reviderat ner BNP-prognosen från i höstas. Men vår bedömning i nuläget är att svackans botten nås under senare delen av 2008, eller början av 2009 och att det därefter börjar vända uppåt.[3]

Exportens andel av Finlands BNP har fördubblats under det senaste decenniet och utgör idag cirka 50 procent av BNP. Det som nu ser ut att hända, är att exporttillväxten dras ner av stagnationen i pappersindustrins export, men även försäljningen till utlandet från finländska fabriker inom elektronikbranschen (läs Nokia) ser ut att komma att gå trögt under det kommande året och förmodligen även framledes. En allt mindre del av Nokias globala försäljning utgörs av varor tillverkade i Finland. Vissa bedömare menar också att de relativt höga löneuppgörelserna kombinerat med en sjunkande produktivitet hos arbetskraften innebär att Finlands bytesförhållande gentemot omvärlden försvagas; importpriserna stiger snabbare än exportpriserna.[4]

Den ryska marknadens andel av Finlands export (cirka 10 procent) är nästan lika stor som Sveriges och Tysklands respektive andelar. Tyvärr verkar det vara så att trots att den ryska ekonomin går som tåget och efterfrågan stiger, växer inte den finländska exporten i samma takt. Det beror på att efterfrågestrukturen i den ryska importen mallar dåligt med den finska exportindustrins struktur. Ur den åländska sjöfartens perspektiv utgör emellertid tillväxten i transitotrafiken till Ryssland genom Finland en potentiellt växande fraktmarknad.

Utsikterna för metall- och maskinindustrins export är litet ljusare än för skogs- och elektronikindustrin. Tillväxten i exporten kommer enligt Finlands banks prognos att mattas av från 7,0 procent 2007 till 5,8 procent i år, för att sedan ytterligare dämpas

[3] Prognoser om den finländska ekonomin har på senare tid försvårats av Statistikcentralens revideringar av metoderna för att beräkna BNP.

[4] Finlands bank (2008) *Euro & Talous. Talouden näkymät. Erikoisnumero* 1/2008

något år 2009.[5]

Utvecklingen av den inhemska efterfrågan blir viktig när delar av exportsektorn stagnerar. Under 2007 var tillväxten av de finländska hushållens konsumtion stark. För tillväxten i ekonomin är det viktigt att den tillväxten fortsättningsvis hålls uppe.

Trenden i de finländska hushållens förtroendeindikator har pekat neråt ungefär i samma grad som för Euroområdet som helhet. Hushållens förtroende för ekonomin under inledningen av 2008 var sedan sommaren 2007 på fortsatt neråtgående när den vände tillbaka uppåt en liten bit i mars, som framgår av *Figur 2*. Prognosen för den privata konsumtionen ser ändå relativt god ut för i år och även för 2009. I år får den en stimulans i form av sänkt fordonsskatt, vilket kommer att öka bilförsäljningen.

Arbetslöshetsgraden i Finland ser ut att kunna hållas på nuvarande nivå (7,0 procent 2007 på årsbasis), eller kanske t.o.m. sänkas med någon eller några tiondelar under det närmaste året. Det kommer under överskådlig framtid att krävas en god sysselsättnings- och produktivitetsutveckling och även invandring för att landet skall kunna upprätthålla nivån på den offentliga servicen.

Också reallöneutvecklingen ser ut att bli relativt gynnsam under innevarande år. Bostadsmarknaden är på tillbakagång, men byggsektorn ser ut att kunna hållas igång av byggandet av andra fastigheter än bostäder. De flesta bedömare tror att korrigeringen nedåt på den finländska bostadsmarknaden kommer att ske gradvis och att vi slipper en krasch. Hitintills under det senaste decenniet har emellertid bostadspriserna stigit betydligt snabbare än såväl byggkostnaderna som hushållens disponibla inkomster. Bostäder har alltså gradvis blivit allt dyrare relativt sett.

Inflationsutvecklingen är ett orosmoment för den finländska ekonomin. Stigande bränsle- och energipriser, högre priser på alkohol efter skattehöjningen, högre livsmedelpriser, och högre löner har pressat upp det allmänna prisläget (se *Figur 6*). Det finns olika bud om huruvida löneökningarna kommer att kunna hållas i balans av en god produktivitetsutveckling under det kommande året. Ifjol var inflationen i Finland 2,5 procent. Under de senaste åren har ökningen av de finländska konsumentpriserna legat klart under Euroområdets. I början av detta år pressades den finländska inflationen (liksom den åländska och svenska) upp över 3-procentsgränsen och därmed också över Euroområdets genomsnitt.

[5] Bank of Finland (2008) *Main Indicators for the Finnish Economy* 1/2008

Inflationen ser ut komma att stiga något, räknat på årsbasis, under 2008 och hamna över 3,2 procent, för att sedan sjunka något under 2009. Även om prisökningen på livsmedel och energi- och bränslen förväntas minska redan senare i år, kommer inflationspressen förmodligen att avta långsammare i Finland än i Euroområdet som helhet eftersom löneökningarna i de gällande avtalen är så pass stora.

Figur 4. Eurokursen i förhållande till svenska kronor och US-dollar

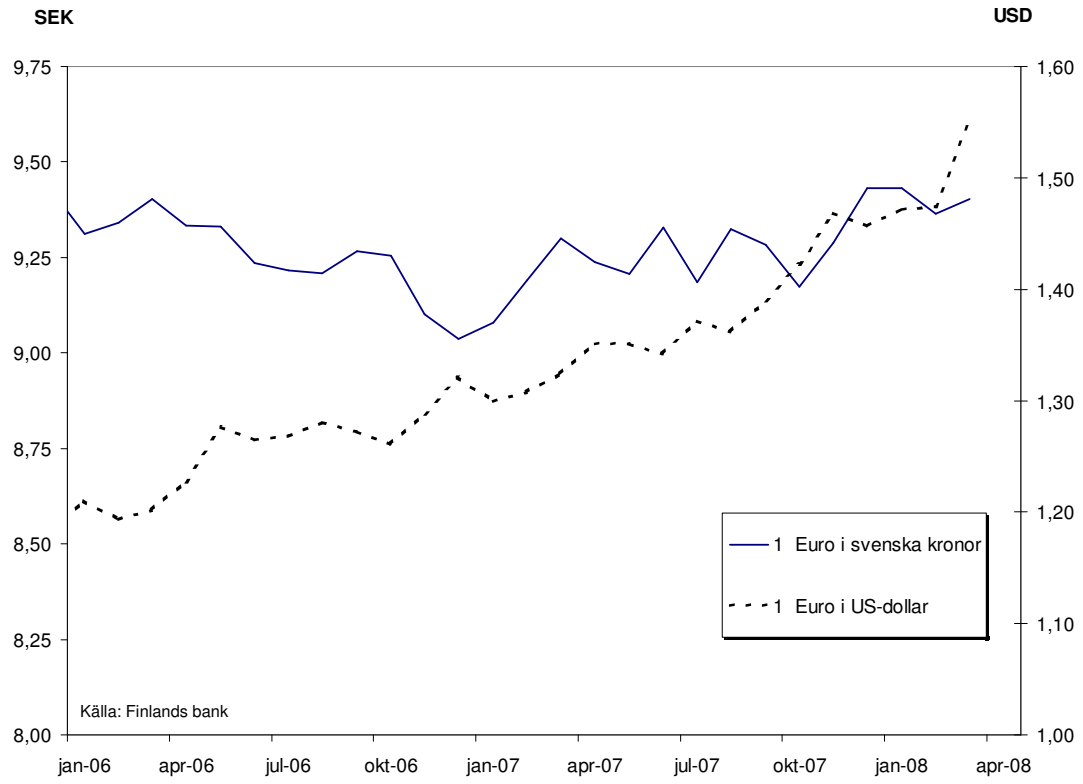

Trycket uppåt på priserna nu under våren 2008 till trots är bedömningen att räntorna kommer att kunna hållas på i stort sett oförändrad nivå under året. Med stabila boräntor skulle vi också kunna få en stabilisering av bostadsmarknaden.

Sedan sommaren 2005 och fram till slutet på 2007 steg de finländska referensräntorna stadigt och i det närmaste oavbrutet. I januari 2005 låg 12-månaders euriborräntan på 2,3 procent för att två år senare ha fördubblats (*Figur 8*). Möjligtvis har uppgångens topp nu nåtts för denna gång. Vi bedömer att referensräntorna under första halvan av 2008 fortsättningsvis kan komma att ligga inom spannet 3,75-4,25 procent. Vi tror emellertid på en gradvis sänkning av euriborräntan framöver, senast under andra hälften av 2008.

Vi kan slutligen konstatera att de finländska statsfinanserna är i mycket gott skick. Regeringen kommer alldeles säkert att hålla fast vid en stram budgetpolitik under de kommande två åren. Det finländska finansministeriet har en omtalat grundmurad försiktig inställning när det gäller att höja utgifterna i statsbudgeten.

3.2 Sverige

Den väntade inbromsningen av den svenska ekonomin är nu ett faktum. Inbromsningen har blivit tvärare än vad de flesta bedömare trodde för bara ett par månader sedan, och tillväxten förväntas nu komma att hamna kring 2,0 procent 2008 och 2,1 procent under 2009.

Figur 5. BNP-tillväxten på Åland i jämförelse med Finland och Sverige

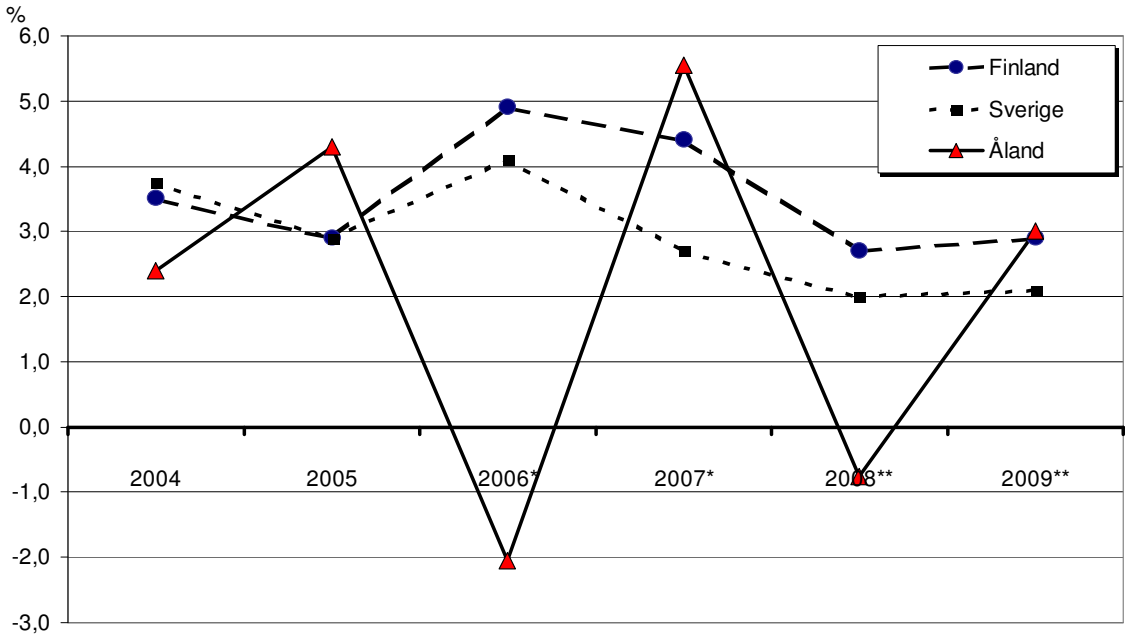

Källor: Statistikcentralen, SCB, Finlands Bank, KI, Svenska och finska Finansministerierna, ETLA, ÅSUB, Aktiabanken, Nordea

*prel.uppgifter för Åland **prognos

En viss försvagning av exporttillväxten, främst nedgången på USA-marknaden, och även av den inhemska efterfrågan, är huvudorsakerna till avmattningen som förväntas ske under året. Även tillväxten av investeringarna och den privata konsumtionen försvagas under året. Den svenska exportindustrin dras nu med kostnadsökningar och låg produktivitet vilket hämmar dess tillväxt, men eftersom den svenska kronan är så pass lågt värderad, så kompenserar detta något.

Den svenska ekonomin är öppen och starkt beroende av omvärlden. Avmattningen av den internationella tillväxten och oron på finansmarknaderna påverkar inte bara exportindustrin utan även företagens investeringsplaner och hushållens förtroende och konsumtion. Högre bolåneräntor minskar också marginalerna för hushållen.

Den svenska inflationen drivs för närvarande uppåt av stigande löner, livsmedels- och energipriser. Vilket innebär att vi möjligtvis kan få se ytterligare någon höjning av räntan på en kvarts procentenhet, förmodligen under senare delen av 2008. Som framgår av *Figur 6* har den svenska inflationen stigit stadigt under de senaste två åren. Inflationen i Sverige (KPI) kan på årsbasis bli så hög som 3,6-3,8 procent under 2008, det vill säga en bra bit över Riksbankens inflationsmål. Därefter, under 2009, bör inflationstrycket kunna sjunka tillbaka, bland annat som en följd av en sjunkande löneökningstakt, till runt 2,0 procent, och då är en räntesänkning inte utesluten. Den svenska repo-räntan kan då komma att ligga kring 3,0 procent.

Små fritt flytande valutor har det tufft i finansiella orostider. Inte oväntat har också den svenska kronan försvagats under senare delen av 2007 och början av detta år. Kronan ligger i skrivande stund (början av april 2008) på 9,40 gentemot Euron (*Figur 4*). När stabiliseringen av de globala finansmarknaderna kommer, förmodligen under senare delen av innevarande år, innebär det förmodligen att kronkursen återhämtar sig gentemot euron. Då kan kronan återigen hamna i spannet 9,10-9,20 SEK per euro.

Arbetsmarknadsläget är fortfarande gott i Sverige. Nedgången i arbetslösheten håller emellertid på att stanna av. ÅSUB räknar ändå med att stigande sysselsättning och högre löner håller uppe de svenska hushållens köpkraft under första hälften 2008. Arbetslösheten stiger förmodligen under hösten 2008. Hushållens förtroendeindikator har sjunkit i snabb takt under det senaste halvåret, i raskare takt än i Finland, och var i februari nere på sin lägsta nivå på tre år (*Figur 2*). Möjligtvis håller förtroendet nu återigen på att stärkas. Man verkar i dagsläget tro på något bättre tider framöver. De svenska hushållens förtroendeindikator stärktes i alla fall något i mars (*Figur 2*).

En svag krona och ett lågt förtroende hos hushållen för ekonomin är inte positiva för den åländska besöksnäringen och för de åländska rederierna. På marginalen kan detta påverka den åländska ekonomiska tillväxten under 2008.

Figur 6. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland

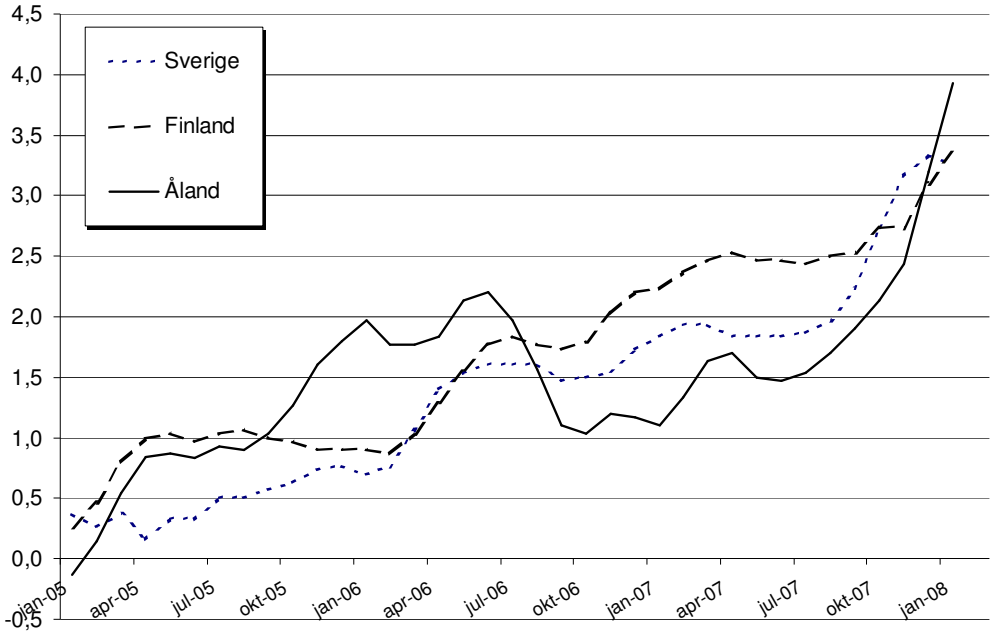

Källor: SCB, SC, ÅSUB

4. Den åländska ekonomin

4.1 Allmän översikt

Konjunkturutvecklingen för Ålands del under 2008 är beroende av vad som händer på den globala nivån, på den europeiska nivån, den nordiska och nationella nivån (vad som händer i Finland och Sverige), och så naturligtvis av den lokala nivån; av de mer omedelbara och specifika förutsättningarna för landskapets ekonomi. I år tilldrar sig de globala och lokala nivåerna speciell uppmärksamhet.

Det som sker på den globala nivån påverkar ålänningarna ganska långt på samma sätt som det påverkar övriga invånare i Finland och Sverige. Höjda energipriser fördyrar för företagen och hushållen. I den mån vi får se sjunkande tillgångspriser och höjda räntor minskar hushållens ekonomiska manöverutrymme och den lokala efterfrågan sjunker. Om vi dessutom, som det i dagsläget ser ut, får en dämpning av tillväxten i världshandeln och exporten, kan det negativt påverka efterfrågan på åländska sjötransporter och efterfrågan på åländska industriprodukter.

Oljepriset i det närmaste fördubblades under fjolåret, och har fortsatt att stiga under början av innevarande år. Trots detta tror många bedömare på ett sjunkande oljepris senare under året och under 2009. Snittpriset under de kommande två åren kan hamna kring 80-90 USD per fat. Så även om priset på olja under våren kan komma att hålla sig kring 100 US-dollar per fat, skulle vi på litet längre sikt vid ett gynnsamt världsekonomiskt och världspolitiskt scenario kunna få exempelvis billigare bunkerolja för åländska fartyg och en viss sänkning av kostnaderna för industrin och hushållen.

Vi kan också konstatera att euron visserligen ger oss fördelen av växelkursstabilitet med övriga länder inom Euroområdet, medan det faktum att den är så pass högt värderad gör att den åländska exporten av varor och tjänster fördyras för dem som betalar i t.ex. USA-dollar eller svenska kronor. Det ser i dagsläget ut som om åtminstone dollarn kan komma att försvagas ytterligare något under våren, möjligtvis ävenså kronan. När den ekonomiska upphämtningen väl börjar i USA, och finansoron lagt sig, kommer antagligen också en relativ uppvärdering av dessa valutor. Som helhet är en sådan utveckling positiv för den åländska exporten och turistnäringen.

Om vi flyttar perspektivet till den lokala nivån, är det som vanligt utvecklingen inom passagerarsjöfarten som tilldrar sig den största uppmärksamheten. Vad som sker inom färjtrafiken är avgörande för vad som sker med den åländska ekonomin.

Det kan vara vanskligt att avgöra vad som är bra och dåligt i den ekonomiska utvecklingen. Bra eller dåligt för vem, är alltid en relevant följdfråga. Den ekonomiska utvecklingen genererar alltid vinnare och förlorare. Det är inte givet att det som är bäst för de stora företagen är bäst för samhället som helhet och för den offentliga ekonomin där de har sin bas. Således kan man säga att det i dagsläget ser ut att gå rätt bra för den åländska sjöfarten som helhet, men att Åland samtidigt har stora problem till följd av förändringar inom passagerarsjöfarten. Bilden ur konjunkturanalyssynpunkt blir därför något motsägelsefull.

Det perspektiv som ÅSUB anlägger i våra rapporter om konjunkturläget innebär att vi utgår från den åländska 'territoriella ekonomin' som analysenhet. Det innebär exempelvis att vi fokuserar på de företag som är registrerade på Åland och inte utgår från det åländska ägandet av företag. Det innebär också att vi betonar sambandet mellan det privata och offentliga näringslivet. Ur det perspektivet blir minskade skatteintäkter för Åland betydelsefulla för konjunkturutvecklingen.[6]

Det motsägelsefulla i den ekonomiska utvecklingen under 2000-talet, kan illustreras av att det mycket väl kan vara så att landskapet, kommunerna och arbetstagare på Åland förlorar, medan åländska aktieägare vinner på en utflaggning av åländska fartyg.

I de flesta utvecklade ekonomier världen över har globaliseringen inneburit ökande spänningar mellan å ena sidan den relativt trögrörliga arbetskraften, den territoriellt förankrade skattebasen och, å andra sidan, ett allt rörligare kapital. Åland ser nu ut att få sin egen variant av detta samhällsekonomiska dilemma.

Inom den åländska passagerarsjöfarten har vi på senare tid upplevt omstruktureringar (Eckerölinjens övertagande av Birka), och försäljningar för att möta en sjunkande lönsamhet (av m/s Roslagen). Vi kan nu konstatera att det på ett par års sikt finns en risk att landskapets och några åländska kommuners ekonomi kan komma att påverkas av sjunkande skatteintäkter, till följd av utflaggningen till Sverige av Eckerölinjens

[6] Vi är medvetna om att ett vidgat analysperspektiv naturligtvis skulle kunna vara fruktbart, men det skulle kräva betydligt större resurser både för insamling och för bearbetning av data än dem vi har att tillgå för tillfället.

fartyg. I synnerhet Eckerös kommun, där andelen sjöarbetsplatser är störst bland de åländska kommunerna (*Figur 7*) men också det relativt sett mindre beroende, men desto mer skuldtyngda, Geta och också Kumlinge drabbas. Nära 8 procent av de sysselsatta inom det privata näringslivet på Åland arbetar på sjöarbetsplatser, enligt senast tillgänglig statistik. Dessa arbetsplatser är rätt ojämnt fördelade bland kommunerna, som framgår av *Figur 7*.

Figur 7. Andelen sysselsatta med persontransport över hav av alla sysselsatta inom det privata näringslivet, efter kommun, 2004

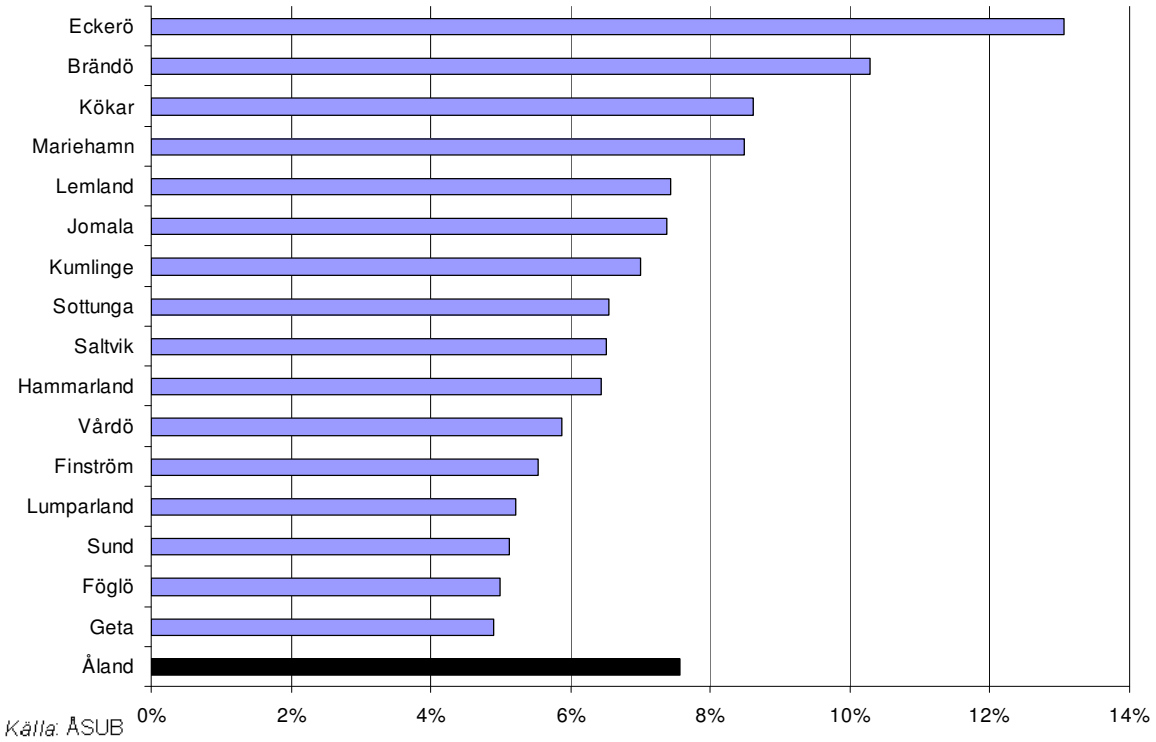

De kommunala skatteintäkterna påverkas direkt av utflaggningen, landskapets ekonomi indirekt, genom att den så kallade flitpengen minskar i direkt proportion till de minskade skatteintäkterna. En försvagning av de offentliga finanserna får med viss eftersläpning effekter för hela ekonomin i form av mindre investeringar, vilket i sin tur kan få effekter på sysselsättningen och omsättningen i det privata näringslivet. Det är på sikt inte heller uteslutet med en höjning av kommunalskatten i vissa kommuner, vilket skulle påverka hushållens ekonomi. Påpekas bör att trots detta ser det för tillfället rätt ljust ut för den offentliga ekonomin.

Sammantaget kan de hitintills beslutade utflaggningarna komma att grovt räknat innebära 535 000 euro i utebliven kommunalskatt och cirka 357 000 euro i statsskatt. Om vi får fler utflaggningar – och risken finns att det då kan komma att röra sig om större fartyg – skulle det naturligtvis innebära ytterligare ett rejält bortfall av skatteunderlag för Åland.

Viking Lines nya färja XPRS som är planerad att sättas in på rutten Helsingfors-Tallinn-linjen under våren 2008 kommer att föra svensk flagg. Företrädaren m/s Rosella förde finsk flagg och kommer nu att sättas in under svensk flagg på linjen Mariehamn-Kapellskär. Detsamma gäller nybygget som sätts i trafik på den linjen under 2009 ('Viking ADCC'). Här rör det sig alltså inte enbart om regelrätta utflaggningar, men i den mån nyanställningar kommer att göras för dessa färjor, kan man hävda att landskapet Åland och dess kommuner går miste om intäkter via personbeskattningen.

Att mäta den åländska ekonomis volymtillväxt på årsbasis (bruttonationalprodukten), för senare år har visat sig problematiskt. Orsaken är dels den allmänna strukturomvandlingen som utflaggningen av tidigare åländska fartyg inneburit, dels den så kallade Chipsaffären som innebar att det uppstod en plötslig tillgång till överskottskapital hos åländska aktieägare (hushåll och företag). Den lösgjorda likviditeten från försäljningen av Chips AB innebar att tillgången på investeringskapital ökade. Var detta kapital hamnade, och hur enskilda företag handlade med detta, visade sig få genomslag i BNP-beräkningarna, och för tillväxtens storlek.

Utflaggningens inverkan är mer direkt; varje fartyg som utflaggas minskar skatteunderlaget för de åländska kommunerna. Enligt våra preliminära beräkningar skulle Ålands BNP år 2009 till följd av utflaggningarna kunna komma att minska tillväxten med 1 procent. Den åländska BNP-kurvan blir på detta sätt mycket volatil, och svängningarna avspeglar inte alltid med rättvisa förändringar i nivån på den ekonomiska aktiviteten i den åländska ekonomin. Vi får ha detta i minne när vi betraktar den ojämna kurvan som beskriver Ålands BNP i *Figur 5*.

Om vi då övergår till att se på Ålands ekonomiska tillväxt kan vi börja med att konstatera att den varit i medeltal cirka 1,6 procent per år under 2000-talet. Hade vi haft kvar de utflaggade fartygen registrerade på Åland skulle BNP-genomsnittet ha varit gissningsvis cirka en procentenhet högre. Genomsnittet 2003-2007 är betydligt högre; cirka 2,7 procent, vilket är ett gott resultat med tanke på utflaggningarna som genomförts under den perioden.

Figur 5 visar att den ekonomiska tillväxten för Ålands del enligt de preliminära data vi har tillgång till var förhållandevis hög under 2007; 5,5 procentenheter. Siffran avspeglar ett gott år för den åländska ekonomin och då i synnerhet för de åländska börsbolagen. Tillväxten faller sedan tillbaka rejält enligt vår prognos och landar på -0,7 procent under 2008, för att återigen vända till positiv, och stiga till 3,0 procent 2009.

Vi kan utgå från att de åländska *hushållens* förtroende för ekonomin i stort sett följt den nedgång som varit i Finland och Sverige. Förtroendet skulle då ligga under såväl genomsnittet för 2006 och 2007, som genomsnittet för hela 2000-talet. Hursomhelst räknar vi med att hushållens efterfrågan på lån till hushållen (bostads-, konsumtionslån) blir något avstannande i år jämfört med 2006-2007. Löneökningarna och sänkningarna av bilskatten kan komma att hålla privatkonsumtionen uppe.

Figur 8. Euriborräntan (3- och 12-månaders)

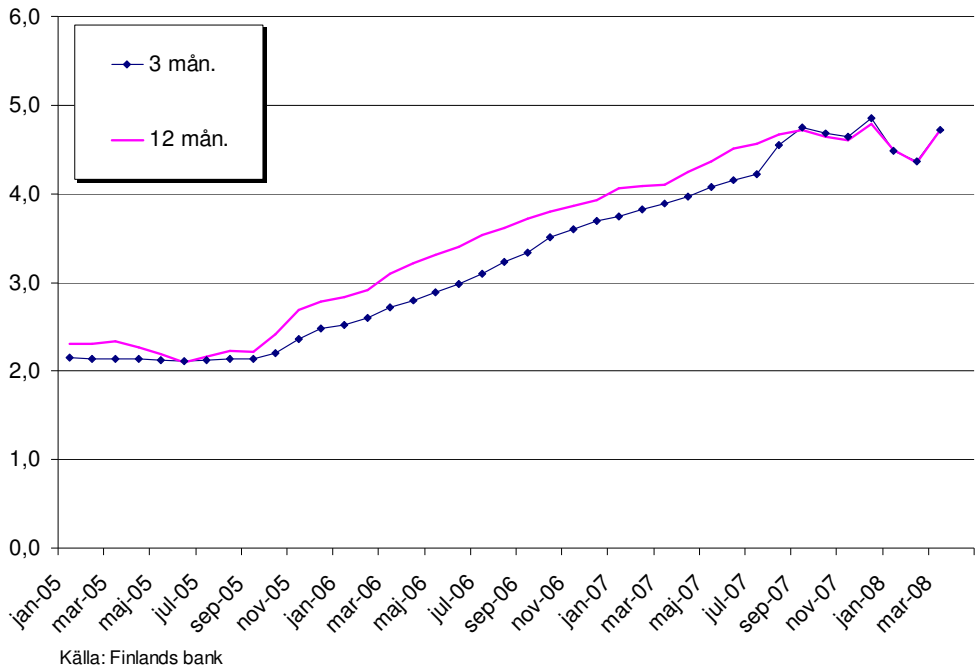

Företagens efterfrågan på lån är fortfarande rätt livlig, och då särskilt byggföretagens. Men vi bedömer ändå att det är troligt att vi får se en nedgång i byggkonjunkturen, senare i år eller i början av 2009. Det kan också vara så att exportberoende åländska företag som inte ingått långsiktiga underleverantörsavtal är försiktiga med investeringarna så länge den internationella oron består.

Den åländska *inflationen* är i skrivande stund på väg uppåt och nådde 4,5 procent i februari. Den dras upp av prisutvecklingen i omvärlden i form av höga oljepriser, skattehöjningar på energi och alkohol, stigande livsmedelspriser och av fortsatt höga byggkostnader. Inflationen var 1,7 procent på årsbasis 2007 och kan enligt vår prognos komma att hamna på 3,2 procent i år för att igen sjunka tillbaka till ca 2,1 år 2009.

När och om en global avmattning i konjunkturen sätter in på allvar, innebär det förmodligen såväl sjunkande energipriser som sänkta räntor. Många bedömare väntar sig sjunkande oljepriser senare i år, och nästa år, såvida inga allvarliga politiska förvecklingar stör bilden. Man tror också att *räntorna* kommer att börja sjunka någon gång under innevarande år, kanske redan i sommar.

Befolkningen ökade till 27 153 personer i fjol. Vår prognos för den åländska befolkningstillväxten säger att den kommer att öka med drygt 150 personer och uppgå till 27 310 personer i slutet av 2008. Det totala *antalet sysselsatta* i det privata näringslivet på Åland sjönk under 2000-talets första hälft. Det har främst med åldersstrukturen och pensionsreformen att göra. Den utvecklingen ser ut att åtminstone tillfälligt kunna vända efter mitten av 2000-talet. Vi har för tillfället slutliga siffror för den totala arbetskraften på Åland endast fram till år 2004. För 2005 och 2006 har vi preliminära siffror. Att det totala antalet sysselsatta på Åland ökade i snitt 0,6 procent per år under 2001-2006, berodde helt och hållet på en positiv tillväxt av antalet offentligt anställda. En vändning kan nu vara på gång. Vi prognostiserar en ökning av antalet sysselsatta i det privata näringslivet under 2008.

Den öppna *arbetslösheten* sjönk från 2,3 procent 2004 till 2,1 procent ifjol och är fortsatt historiskt sett låg. I början av 2008 har arbetslösheten fortsatt att sjunka räknat på månadsbasis. Dessa siffror är förvisso jämförelsevis goda, men vi bedömer ändå att den åländska arbetsmarknaden kan komma att drabbas av ett allt vanligare problem i utvecklade ekonomier, nämligen den branschspecifika arbetskraftsbristen; en *mismatch* mellan utbudets kompetensstruktur och arbetsmarknadens kvalifikationskrav. För Ålands del handlar det exempelvis om bristen på kvalificerad yrkeskunskap inom IT, och om bristen på däcks- och maskinbefäl, men också om långvariga problem med att tillgodose efterfrågan på kvalificerat yrkesfolk till sjukvården.

Bortsett från detta problem ser arbetsmarknadsläget fortsättningsvis rätt ljust ut för år 2008. De sammanvägda svaren från vår konjunkturbarometer som riktar sig till den privata sektorn visar att det finns en liten övervikt för dem som tror att personalstyrkan kommer att växa under 2008 i förhållande till år 2007 (se *Figur 12*).

Utgående från vad företagen själva rapporterade om storleken på sin personalstyrka i början av året och den förväntade storleken om 10-12 månader, beräknar vi att den totala arbetskraften i det privata näringslivet på Åland kan komma att växa med 1,6 procent motsvarande cirka 125 helårsarbetsplatser.

Figur 9. Arbetslöshetsgrader och nettoinflyttning

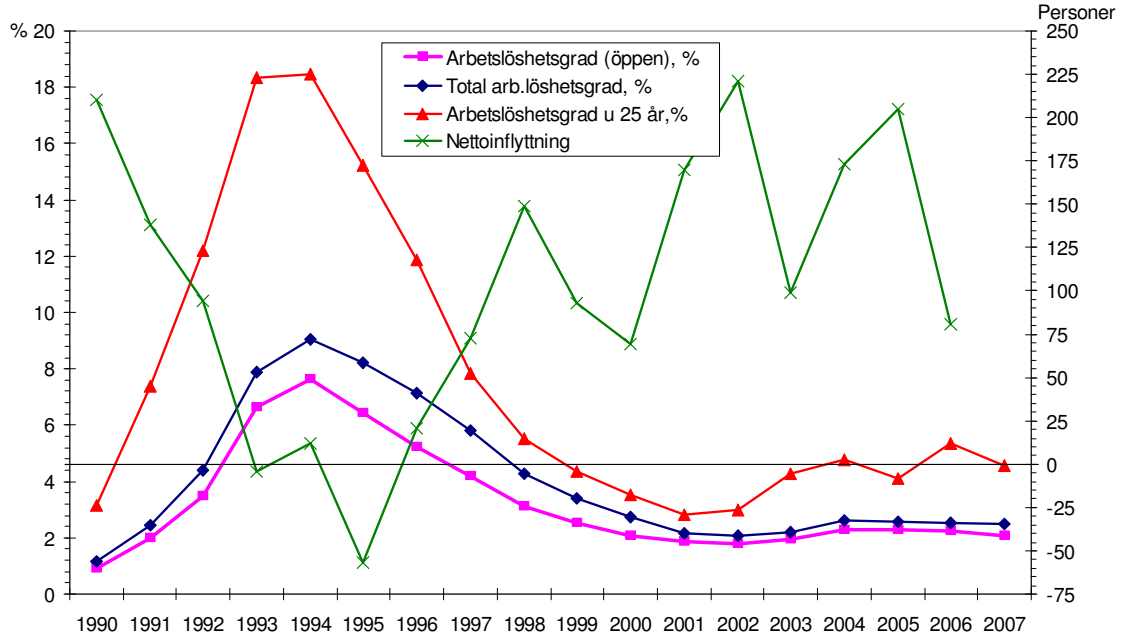

4.2 Den offentliga sektorns ekonomi

Inkomstutvecklingen för landskapet Åland ser fortsättningsvis stabil ut de närmaste åren. Landskapet Ålands budget finansieras till stor del av en avräkningsinkomst på 0,45 procent av statens inkomster (exkl. upplåning) och eftersom det ekonomiska läget i Finland har varit gynnsamt, har avräkningsinkomsten påverkats positivt. För år 2006 uppgick avräkningsbeloppet till 184,4 miljoner euro och beräknas enligt preliminära siffror för 2007 uppgå till drygt 194,4 miljoner euro. För år 2008 förväntas beloppet stiga till 204,3 miljoner euro och år 2009 till 207 miljoner euro.

Den så kallade skattegottgörelsen utfaller då den i landskapet för ett skatteår debiterade inkomst- och förmögenhetsskatten överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. Det överskjutande beloppet tillkommer landskapet. För skattegottgörelsen, eller flitpengen som den också kallas, är systematiken sådan att 2007 års belopp tas upp i 2009 års budget.

Figur 10. Öppet arbetslösa arbetssökande och lediga platser enligt yrke, mars 2008

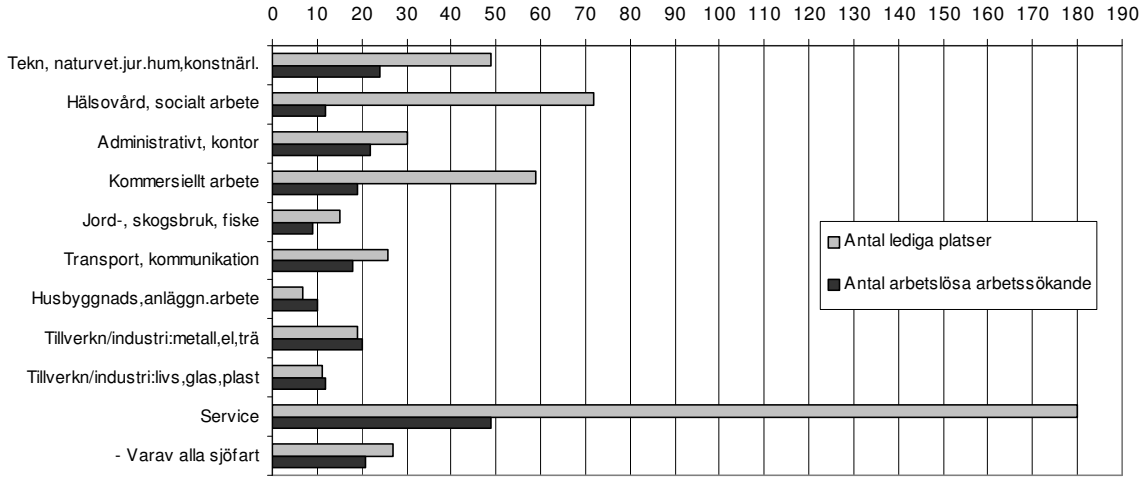

Under de första åren på 2000-talet ökade skattegottgörelsen stadigt och uppgick till 35,1 miljoner euro år 2005. Det rekordstora beloppet år 2005 är framför allt förorsakat av försäljningsvinsterna av de så kallade chipsaktierna. För år 2006 har Ålandsdelegationen fastställt skattegottgörelsen till 24,2 miljoner euro.[7]

Budgetsituationen för landskapet Åland är sålunda relativt god - till stor del beroende på den förhållandevis snabba ökningen av avräkningsinkomsten samt den fortfarande höga nivån på skattegottgörelsen. I 2008 års budgetförslag är investeringsnivån exceptionellt hög och enligt översikten över landskapets investeringsplaner uppskattas landskapets investeringsvolym år 2008 uppgå till 31,6 miljoner euro jämfört med 13,0 miljoner år 2007 (uppskattas till 13,7 miljoner euro år 2009). Några exempel på landskapsregeringens byggprojekt 2008 är; om- och tillbyggnaden av centralsjukhuset, Alandica kultur och kongress samt tillbyggnaden av postterminalen. Dessutom har landskapsregeringen beaktat högre anslag för den nyligen genomförda landskapsandelsreformen samt höjningen av barnbidragen och studiestöden. Regeringen kompenserar även år 2008 kommunerna för inkomstbortfallet i och med återinförandet av det allmänna avdraget. Slutligen har löneförhöjningarna i det nyligen godkända

[7] Se den kommande ÅSUB-rapporten *Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn - Våren 2008,* för en mer utförlig redogörelse av utvecklingen av skattegottgörelsen.

tjänstekollektivavtalet stor betydelse för konsumtionsutgifternas utveckling de kommande åren. Detta sammantaget medför en betydande press på budgetekonomin under de närmaste åren.

Utvecklingen av *kommunernas ekonomi* har tidigare år varit svag, men kommunernas bokslut för år 2006 visade på en ljusning (med ett överskott på cirka 3,6 miljoner euro). Även kommunernas budgeter för år 2008 visar på betydligt snabbare utveckling av flera av de kommunala nyckeltalen.

Enligt kommunernas budgeter för år 2008 beräknas skattefinansieringen (skatteintäkterna och landskapsandelarna) öka snabbare än nettodriftkostnaderna för verksamheten, med 17 jämfört med 12 procent. Landskapsandelarna för driften förväntas nämligen år 2008 öka med hela 42 procent, i och med införandet av det nya landskapsandelssystemet. Även skatteintäkterna beräknas öka, dock inte lika snabbt (med 8 procent). Från att ha uppvisat en ökning om 4-5 procent åren 2005-2007 förväntas också kommunernas nettodriftskostnader för verksamheten (verksamhetsbidraget) öka snabbare år 2008.

Årsbidraget, som visar hur mycket som finns kvar för amorteringar och avskrivningar efter att de löpande kostnaderna täcks, förväntas öka med hela 74 procent. Ingen kommun budgeterar med ett negativt årsbidrag och bara tre kommuner med ett årsbidrag som är mindre än avskrivningarna. Sammantaget har de åländska kommunerna år 2008 budgeterat ett överskott på 3,1 miljoner euro jämfört med ett underskott på 1,7 miljoner euro enligt budgeterna 2007.

Alla kommuner budgeterar investeringar under året. Kommunernas planerade investeringar (brutto) beräknas öka med 16 procent, från 24,6 miljoner euro år 2007 till 28,5 miljoner euro år 2008.

Inför år 2008 höjde en kommun (Finström) skatteprocenten för kommunalskatten, medan tre kommuner (Brändö, Hammarland, Saltvik) sänkte den. Den genomsnittliga skattegraden för hela Åland sjönk sålunda från 16,73 år 2007 till 16,70 år 2008. Då det gäller fastighetsskatterna sänkte Sund skatteprocenten på stadigvarande boende och år 2008 beskattar därmed två åländska kommuner (Finström, Geta) bostäder för stadigvarande boende. Samtliga kommuner har den högsta tillåtna skattesatsen på fritidsbostäder.

Figur 11. Omsättningens och lönekostnadernas utveckling inom det privata näringslivet

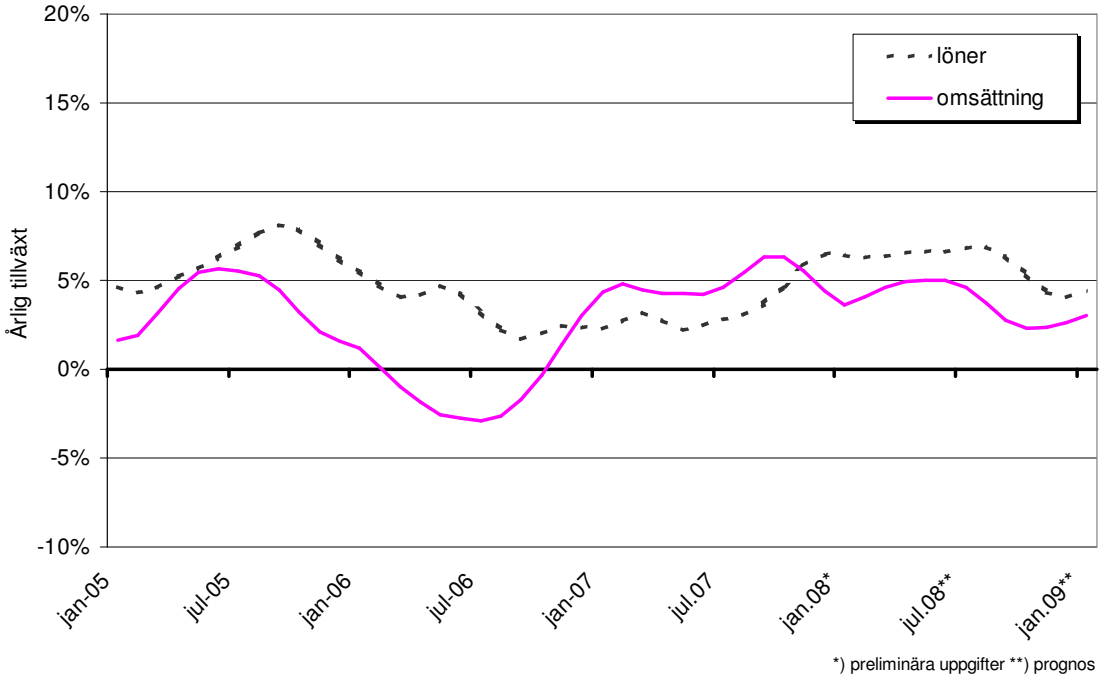

4.3 Utvecklingen inom det privata näringslivet

Figur 11 visar hur tillväxten av den totala omsättningen och lönekostnaderna utvecklats inom hela det privata näringslivet på Åland under de senaste tre åren, och en prognos för 2008. Hur den totala omsättningen och lönesumman utvecklas är ett mått på aktivitetsgraden i den åländska ekonomin. Dessutom säger förhållandet mellan dessa två variabler en del om hur produktiviteten i företagen utvecklas.

Till en början kan vi konstatera att produktiviteten ser ut att ha förbättrats något under perioden 2005-2007, jämfört med hur det såg ut under den första hälften av 2000-talet. Tillväxten i omsättningen var under perioden 2005-2007 sammantaget något starkare än lönetillväxten.

Figur 12. Förväntningarna inom hela det privata åländska näringslivet inför år 2008

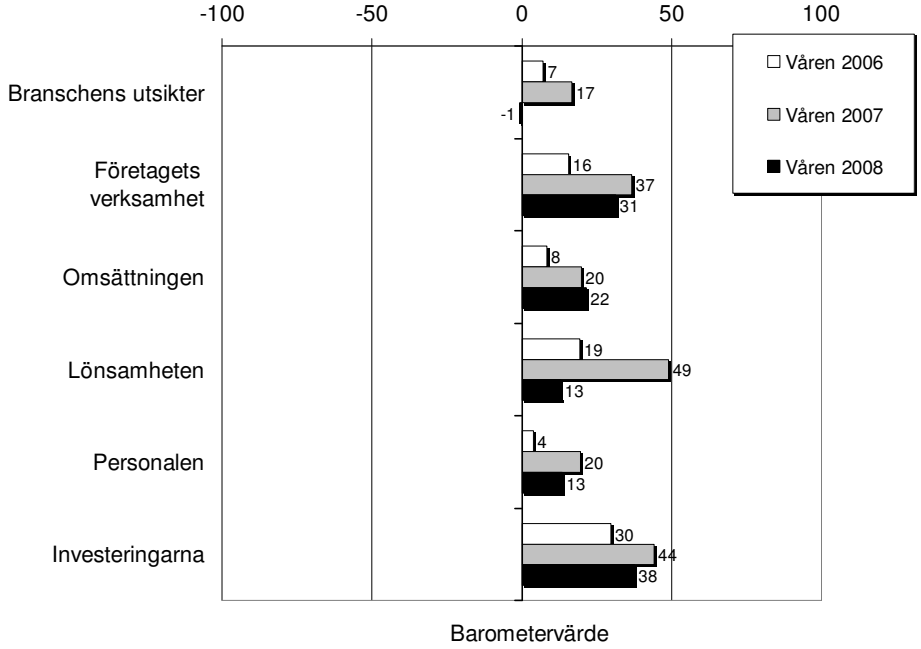

Tillväxten av omsättningen (och därmed skatteunderlaget) har under de senaste åren påverkats negativt av utflaggningen av passagerarfartyg och ett helt fraktrederi (Bror Husell Chartering) vilka tidigare var registrerade på Åland.[8]

ÅSUBs konjunkturenkät skickas i början av varje år ut till drygt 200 företag som representerar alla olika branscher i den åländska ekonomin. En central del av frågorna i enkäten handlar om hur företagen ser på utvecklingen under den närmaste 12-månadersperioden.

[8] År 2002 fusionerades Oy Svea Line med Silja Line Oy, och de på Åland registrerade fartygen överfördes till Finland (till ett kapitalvärde av cirka 130 miljoner euro). I september 2003 flaggades Viking Lines m/s Cinderella ut till Sverige. Genast efter nyåret 2006 har m/s Birka Princess trafikuppehåll, därefter säljs fartyget i mars 2006. I december 2006 blir Bror Husell Chartering ett dotterbolag till Bore, vilket innebär att omsättningen ej längre redovisas som åländsk. Hösten 2007 såldes Eckerölinjens m/s Roslagen. Under 2009 kan samma rederis m/s Eckerö komma att flaggas ut. I april 2008 sätts Viking XPRS enligt planerna i trafik på linjen Helsingfors-Tallinn under svensk flagg, och kommer då att ersätta Rosella som gått under finsk flagg. m/s Rosella i sin tur flyttas till linjen Mariehamn – Kapellskär och kommer då att gå under svensk flagg.

Figur 12 sammanfattar i grafisk form stämningsläget i det åländska privata näringslivet. De svarta staplarna som går åt höger i diagrammet anger i vilken grad näringslivet förväntar sig ett mer positivt resultat under 2008 än 2007. Överlag är förväntningarna positiva, kanske förvånande positiva, med tanke på nedgången i ekonomisk aktivitet i vår omvärld. Stämningsläget är ändå något mindre positivt än för ett år sedan. De åländska företagen förväntar sig hursomhelst sammantaget att 2008 blir bättre än 2007 avseende verksamheten i stort, omsättningen, lönsamheten, personalstyrkan och investeringarna.

Vi får därför sammanfattningsvis dra slutsatsen att stämningsläget är förvånansvärt gott i den åländska ekonomin, inför den närmaste 12-månadersperioden.

4.4 Läget inom de enskilda branscherna

För jordbrukets del ser 2008 ut att fortsätta i liknande spår som 2007, med högre marknadspriser och en positiv situation där efterfrågan styr produktionen snarare än stödersättningarna.[9] De positivare marknadsutsikterna kan behövas för att kompensera de nedskärningar i stöden inom den nationella jordbrukspolitiken som är ett led i kraven från kommissionen gällande de nationella stödlösningarna. Artikel 141-förhandlingarna fördes i hamn under vintern och kommissionsbeslutet om stödprogrammet för perioden 2007-2013 blev utformat ganska långt enligt de modeller som förutspåddes under hösten.

Stödprogrammet kompletteras med krav om höga investeringsstöd för att utveckla strukturerna och konkurrenskraften med sikte mot programperiodens slut. Detta kan krävas då det i artikel 141-förhandlingarna gavs tydliga signaler om att det inom nästa programperiod kommer att bli betydligt tuffare att få igenom liknande stödlösningar. I slutet av december godkändes också landskapsregeringens landsbygdsprogram för perioden 2007-2013. Detta innebär att de jordbrukspolitiska förutsättningarna är spikade en relativt, åtminstone ur ett jordbrukspolitiskt perspektiv, lång period framåt.

Inom de enskilda produktionsinriktningarna ser konjunkturläget fortsatt bra ut. Inom spannmålsproduktionen, där de största förändringarna skedde under fjolåret ser förutsättningarna fortsatt mycket bra ut. De höga marknadspriserna har gjort att

[9] Sölve Högman, byråchef på Jordbruksbyrån vid Ålands Landskapsregering, har bidragit med underlag för avsnittet om det åländska jordbruket.

spannmålsintäkterna stigit med mellan 400-500 euro/ha. Trots att gödselpriserna har stigit med över 50 procent är intresset stort för spannmålsodlingen.

Inom *mjölkproduktionen* finns för närvarande ett glapp mellan tillgång och efterfrågan. Industrin skulle kunna avsätta betydligt mycket större volymer men tillgången på råvara begränsar. Priserna ligger generellt sett på högre nivåer jämfört med hur de låg för ett år sedan och industrin beklagar att tillgången på råvaran brister då marknadens efterfrågan är ökar. Den satsning som industrin gjort på mer nischade produkter bestående av mer smakrika lagrade ostar verkar också ha slagit mycket väl ut.

Under fjolåret verkade de högre *foderpriserna* och stigande priserna inom nötköttnäringen inte riktigt bidra till högre producentpriser på Åland. Inför kommande år verkar dock verkligheten också kommit ifatt den åländska näringen när situationen spetsats till ytterligare med stoppet av importen från Brasilien till Europa. Priserna för de ädlare detaljerna som t.ex. oxfilé förutspås stiga till sådana nivåer så att konsumtionen förväntas sjunka kraftigt.

Fårköttnäringen växer stadigt, inte bara på Åland utan i hela Finland. Produktionen är dock ännu alldeles för knuten till betesperioden med en stor höstslakt som leder till ett kraftigt överutbud under hösten med låga priser som följd.

Sockerbetsodlingen, däremot, verkar gå sitt öde till mötes. De betydligt högre transportkostnaderna i kombination med den positiva utvecklingen inom spannmålsodlingen verkar leda till att de flesta odlare lägger ner verksamheten. De negativa effekterna av sockerreformen på Åland lindras då betydligt av spannmålssektorns passliga hausse.

Potatisodlingen drabbades under fjolåret av skyfallet i slutet av maj. Näringen hoppas att det inte skall påverka viljan att odla framöver då industrin efterfrågar större volymer av lokalt odlad råvara. Det nya priskontraktet har uppfattats som positivt av odlarna men ökningen av odlingsarealen verkar ändå gå trögt. En dyr odling som kräver stora investeringar samt krav på speciella jordmåner är förmodligen förklaringen varför intresset inte är större. Utvecklingen är något oroande då en förutsättning för den lokala industrin är god tillgång på lokalt producerad råvara.

Inom *trädgårdsnäringen* investeras i nya lager och lokaler för hantering av produkterna och man arbetar också med att höja kvaliteten och utjämna kvalitetsskillnader inom produktionen. Handeln visar dessutom större intresse än på länge för den inhemska produktionen.

De övergripande långsiktiga målen och riktlinjerna för den åländska *fiskerinäringen* fastställs i hög grad av landskapsregeringens politiska styrdokument.[10] En strategisk plan och operativt program för perioden 2007-2013, vilka anger prioriteringarna och reglerna för olika offentliga stöd inom fiskerisektorn, har godkänts och skall börja tillämpas. Tyngdpunkten läggs på utveckling och nytänkande för att anpassa näringen till förändrade verksamhetsförhållanden och -förutsättningar och befrämja den generationsväxling som pågår. Långsiktigt hållbar fiskodling, småskaligt kustfiske, ökad förädling och fisketurism är prioriterade områden. Ökat samarbete, specialisering och kompetenshöjning ses som viktigt inom alla delområden av fiskerinäringen.

Den 1 januari 2008 trädde totalförbudet för drivgarn ikraft vilket betyder att vårfisket av lax i Ålands hav i praktiken kommer att upphöra. Under de senaste två åren har 13 åländska fiskebåtar bedrivit drivgarnsfiske och förbudet medför att ca hälften av dessa båtar kan tvingas upphöra med all fiskeverksamhet. Drivgarnsförbudet medförde även att ett flertal fastländska fiskebåtar förväntas övergå till fiske av torsk och då Finlands nationella torskkvot minskades med 100 ton inför år 2008 har man redan nu tvingats införa kvoter för båtar i olika storleksklasser, över och under 20 m, där avsikten är att i någon mån trygga de mindre båtarnas fiskemöjligheter. För det åländska torskfisket, som till största delen bedrivs med fartyg över 20 m, betyder det att fångsterna med all sannolikhet kommer att vara väsentligt mindre än tidigare.

Efter att trålfisket av strömming helt upphört är det lokala fisket i skärgården och längs kusten helt inriktat på s.k. småskaligt fjällfiske. Efter en liten uppgång under år 2006 har situationen, trots en fortsatt stabil prisnivå, på nytt vänt nedåt.

Den åländska fiskodlingsnäringen är i dagsläget inne i en period med sjunkande priser och ökande allmänna omkostnader vilket påverkar näringen negativt. Prisnivån för regnbåge påverkas i hög grad av de globala marknadstrenderna som under senaste tid har karaktäriserats av minskad efterfrågan.

Marknadssituationen för sik har varit god med hög efterfrågan och höga, jämna prisnivåer vilket betyder att produktionen har potential att öka. Erfarenheterna och kunskaperna kring sikodling hos de åländska odlarna är dock inte lika hög som för regnbågsodling varför denna ökning bedöms ske i långsam takt.

[10] Sofi Helenius, byråchef vid Fiskeribyrån vid Ålands Landskapsregering, har bidragit med underlag för avsnittet om den åländska fiskerinäringen.

Foderpriserna har fortsättningsvis stigit på grund av ökade råvarupriser. Då foderkostnaden utgör runt hälften av den totala produktionskostnaden har detta stor inverkan på lönsamheten. Tillgången på och därmed kostnaderna för fiskmjöl och fiskolja varierar beroende på fångstmängder från år till år, vilket har en direkt påverkan på foderpriset. Tillgången under senaste tid har varit relativt god men detta har inte lett till lägre foderpriser då de vegetabiliska råvarorna såsom soja och vete har stigit i pris.

De åländska *primärnäringarna* representeras i ÅSUBs konjunkturenkät av företrädare för fiskodling och trädgårdsnäringen. När vi i denna rapport redogör för den samlade omsättningens och lönesummans utveckling och för förväntningarna inför den kommande 12-månadersperioden, är det alltså i första hand utvecklingen för dessa två näringar det handlar om.

Figur 13. Löner och omsättning inom primärnäringarna

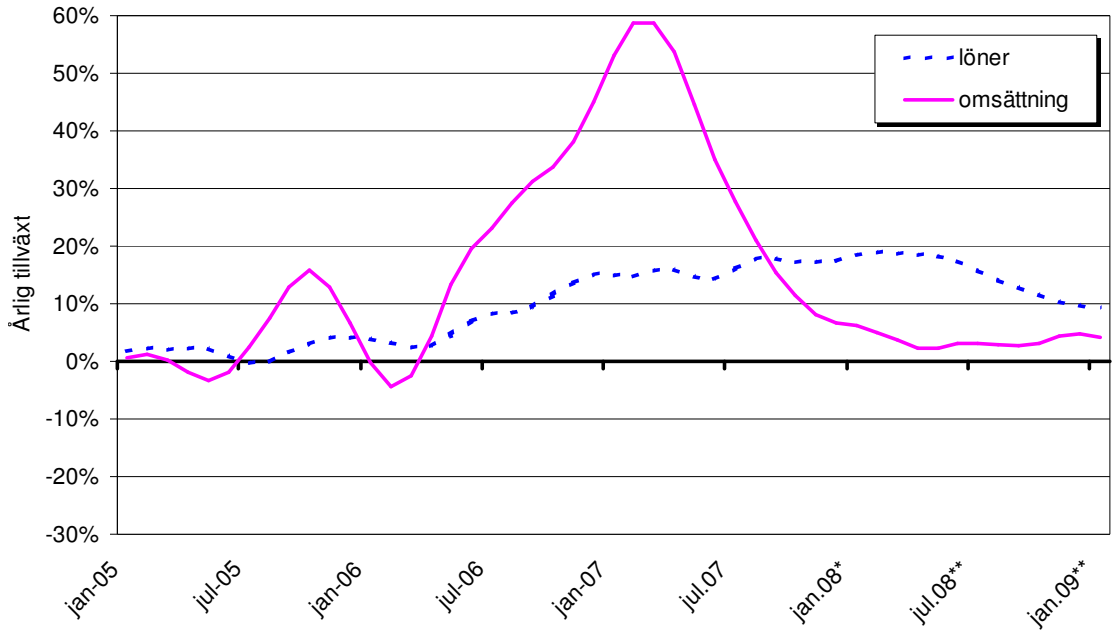

*) preliminära siffror **) prognos

Figur 13 visar den förväntade tillväxten i den samlade omsättningen och lönesumman hos den ovannämnda delen av primärnäringarna. Prognosen för omsättningens utveckling är osäker och motsägelsefull. Enligt våra beräkningar utifrån uppgifterna vi har i omsättningsregistret skulle tillväxten bli svag under det kommande året. Om vi istället väger samman vad företagen själva svarar i vår enkät, så tror en övervägande del

av dessa på en större omsättning i år jämfört med ifjol (se *Figur 14*). Likaså tror man på en förbättrad lönsamhet. Med tanke på den allmänt sjunkande prisnivån på marknaden ställer vi oss något skeptiska till denna optimism. Hursomhelst kan vi nog slå fast att den starka tillväxten i omsättningen under 2006 och 2007 inte kommer att fortsätta under 2008. Det blir högst troligt en avmattning.

Beträffande utvecklingen på personalsidan, pekar det mesta på en stagnation under 2008. Lönesummans tillväxttakt ser ut att avta (*Figur 13*) och företagen själva förutspår inga märkbara förändringar i personalstyrkans storlek jämfört med fjolåret (se *Figur 14*). Trots detta ser det ut som om vi kan räkna med viss nyrekrytering i branschen, främst för att kompensera för avgångar.

Som framgår av *Figur 14* ser företagen inom branschen, kanske något förvånande, rätt så positivt på branschens utveckling och på det egna företagets verksamhet under den kommande 12-månadersperioden.

Livsmedelsindustrin på Åland upplevde en mycket stark tillväxt av omsättningen under 2007 (*Figur 15*), en tillväxttakt som kommer att avta något under innevarande år. Den samlade lönesummans tillväxt kommer också den att vara synnerligen måttlig. Den ser enligt vår prognos ut att knappt komma att motsvara den förväntade inflationen under året.

Figur 14. Förväntningarna inom primärnäringarna

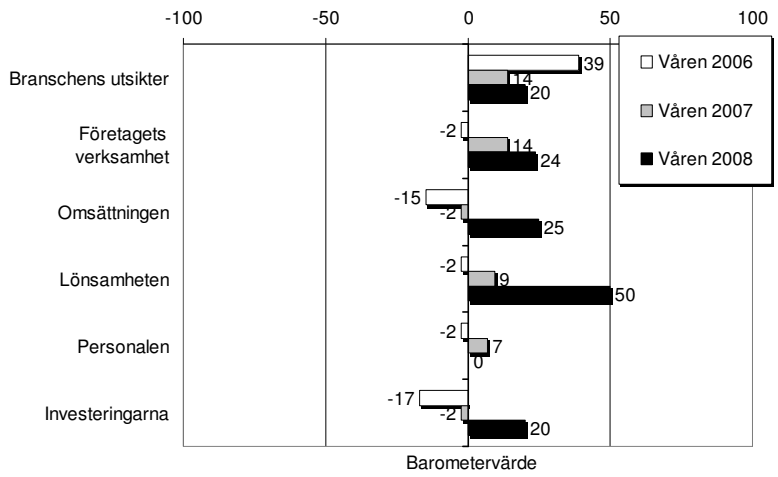

Företagen inom livsmedelsindustrin är optimistiska om branschens allmänna utveckling under det kommande året, till skillnad från hur det förhållit sig under de två senaste åren (*Figur 16*). Allmän optimism råder också avseende det egna företagets verksamhet, omsättning och – framför allt – lönsamhet. Man tror allmänt att omsättningen blir bättre än föregående år (*Figur 16*). Här bör för tydlighetens skull påpekas att detta inte alls står i motsättning till den beräknade nedgången i tillväxttakten för branschens samlade omsättning.

Figur 15. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin

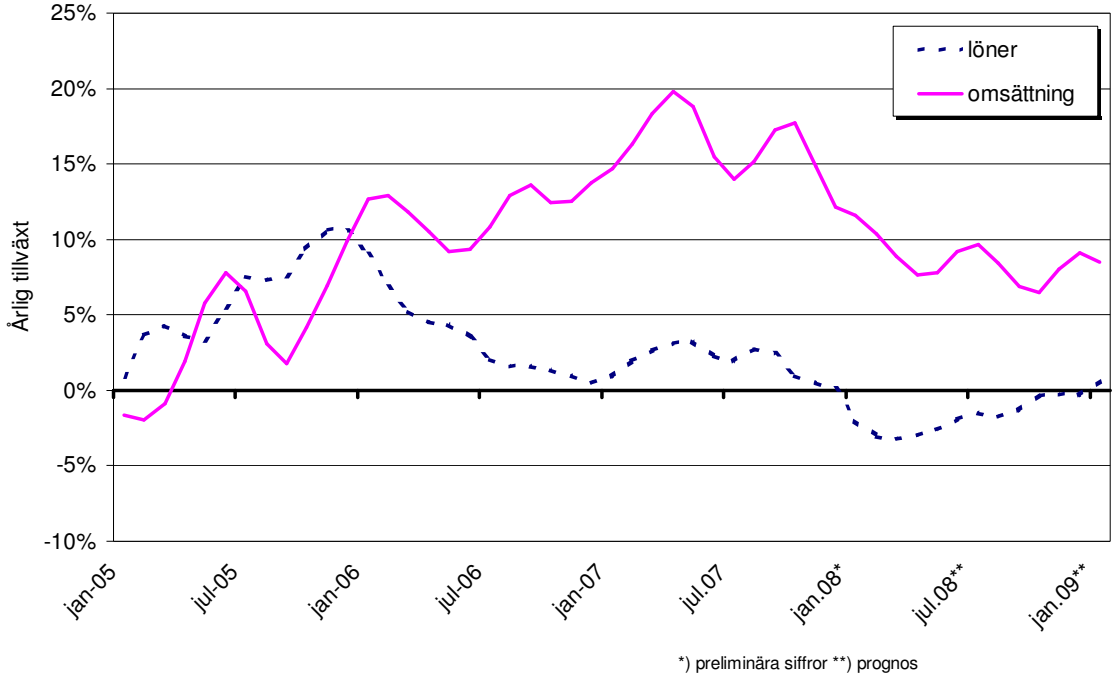

Den förväntat negativa utvecklingen på personalsidan kontrasterar mot de i övrigt positiva förväntningarna. Av svaren på fråga 12 i vår enkät (se bilaga) kan vi emellertid sluta oss till att den förväntade personalminskningen förmodligen blir synnerligen måttlig, kanske i storleksordningen en halv procentenhet, motsvarande knappt två helårstjänster. Sammantaget ser utsikterna rätt ljusa ut för den åländska livsmedelsbranschen.

Figur 16. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin

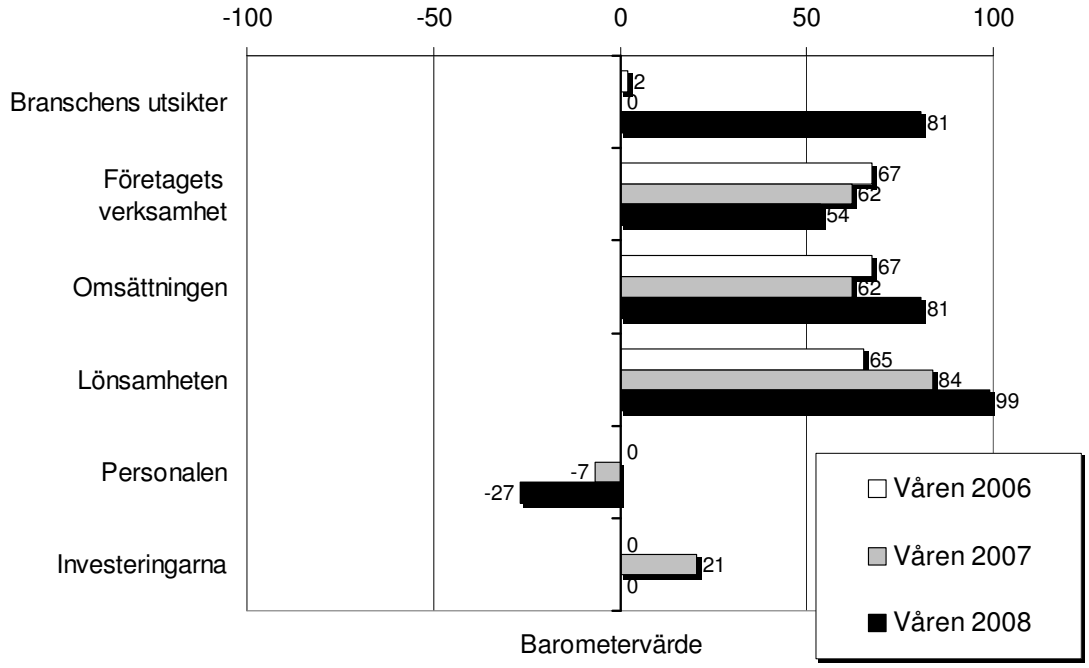

Branschen *'övrig industri'* består av allt från högteknologisk tillverkning av maskiner, till trävaruindustri och tryckerier. Som *Figur 17* illustrerar sjönk tillväxten av den samlade omsättningen under andra hälften av 2007. Många av företagen i branschen är starkt exportberoende. Somliga av dem tillverkar enbart för export på den globala marknaden. Man skulle kunna tänka sig att branschen borde därmed vara känslig för internationella konjunktursvängningar. Den ökande tillväxttakten under andra hälften av 2007 och den förväntade ökningen i tillväxttakten under 2008, trots nedgången i konjunkturen, verkar motsäga detta.

Våra förutsägelser om omsättningens och lönesummans tillväxt baserar sig på de resultat som produceras av vårt datorbaserade verktyg för tidsserieanalys och kvantitativa prognoser och som 'matas' med registeruppgifter om omsättning och löner. Dessa uppgifter behöver alltid stämmas av mot vad vi faktiskt vet om företagens planer och verksamhetsförutsättningar under den närmaste tiden.

Den streckade linjen i *Figur 17* visar en ökande tillväxttakt i branschens samlade lönesumma. Med den kunskap om planerna på nyanställningar inom branschen som vi har, kan vi säga att det knappast ser ut att vara någon egentlig risk för stagnation.

Figur 17. Löner och omsättning inom övrig industri

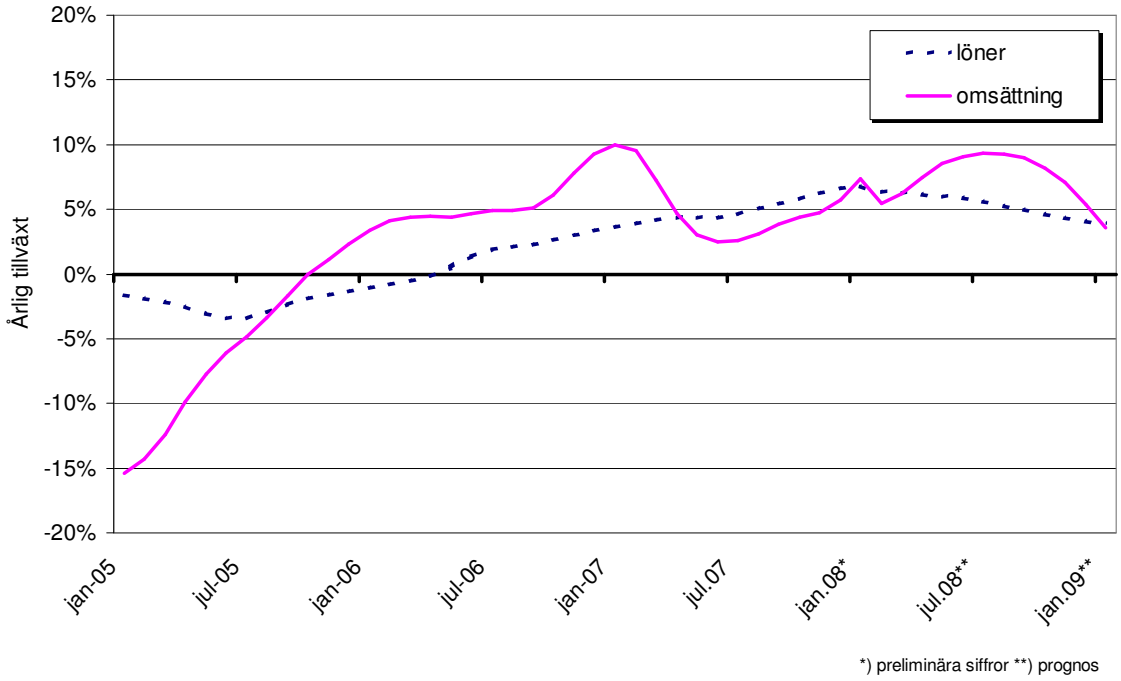

Figur 18. Förväntningarna inom övrig industri

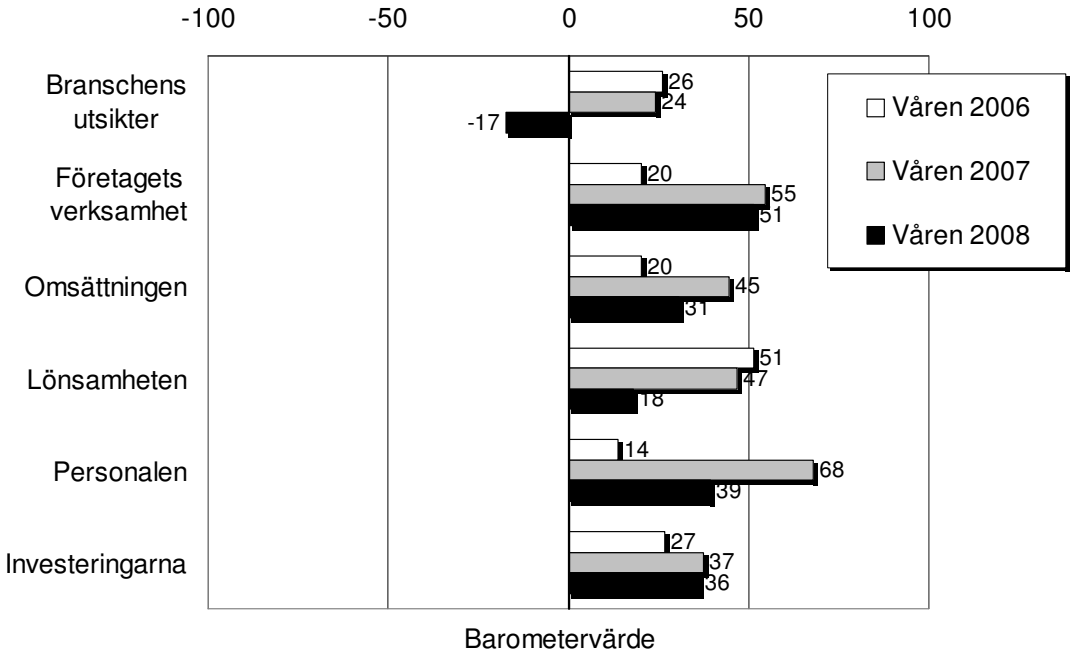

De åländska industriföretagens förväntningar om det egna företagets verksamhetsförutsättningar under den närmaste 12-månadersperioden är överlag optimistiska, egentligen på alla punkter förutom när det gäller konjunkturutsikterna för branschen i stort; där väger svaren över mot förväntningar om en konjunkturförsämring. Mönstret med större optimism i förväntningarna angående det egna företagets verksamhet än branschens utsikter är återkommande i svaren på vår konjunkturenkät, och får hänföras till avdelningen psykologiska faktorer. Just i detta fall kan det mycket väl vara så att de åländska industriföretagen, av vilka flera är inriktade på specialiserade nischer kommer att klara den internationella konjunkturnedgången bättre än industriföretag i allmänhet.

Av *Figur 18* framgår att man allmänt tror på att 2008 blir bättre än fjolåret. Omsättningen ökar, lönsamheten blir något bättre, och investeringarna ökar. Man tror också allmänt på att personalstyrkan om 12 månader kommer att ha vuxit i förhållande till idag. Överhuvudtaget ser framtidsutsikterna på litet sikt ut att vara goda för de globalt orienterade högteknologiska industriföretagen på Åland.

Figur 19 Löner och omsättning inom vatten och el

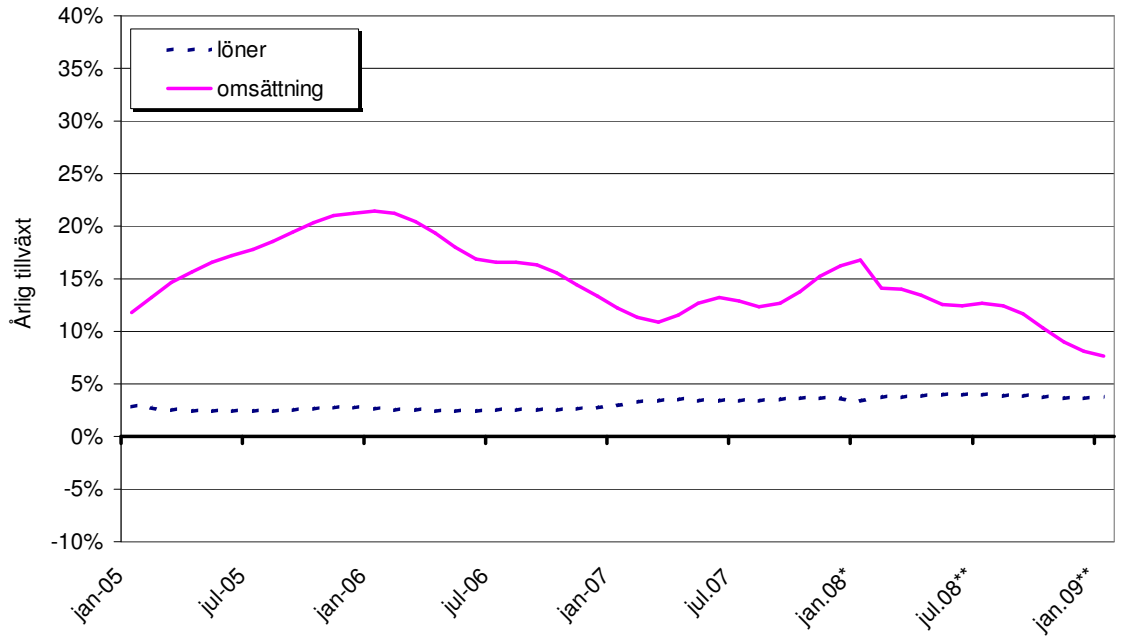

*) preliminära siffror **) prognos

Tillväxten av omsättningen i branschen *vatten- och elförsörjning* är av naturliga skäl starkt beroende av förändringar i priset på energi. Den mycket starkt accelererande tillväxttakten under de senaste åren (*Figur 19*), har av allt att döma kulminerat och kommer säkert att avta under den kommande 12-månadersperioden, i synnerhet som priset på olja förväntas sjunka under senare delen av året och effekten av det höjda elpriset klinga av. Lönesummans jämna tillväxttakt (den streckade linjen) avspeglar det faktum att personalstyrkan i stort sett hållits konstant under de senaste åren. De översta staplarna i *Figur 20* indikerar negativa förväntningar för branschen under de senaste två åren och även för 2008. Däremot förväntar man sig också ökad omsättning i förhållande till fjolåret, men trots detta räknar man med en försämrad lönsamhet. Det ser också ut som om vi kan räkna med en viss expansion inom branschen avseende investeringar och personal.

Figur 20. Förväntningarna inom vatten och el

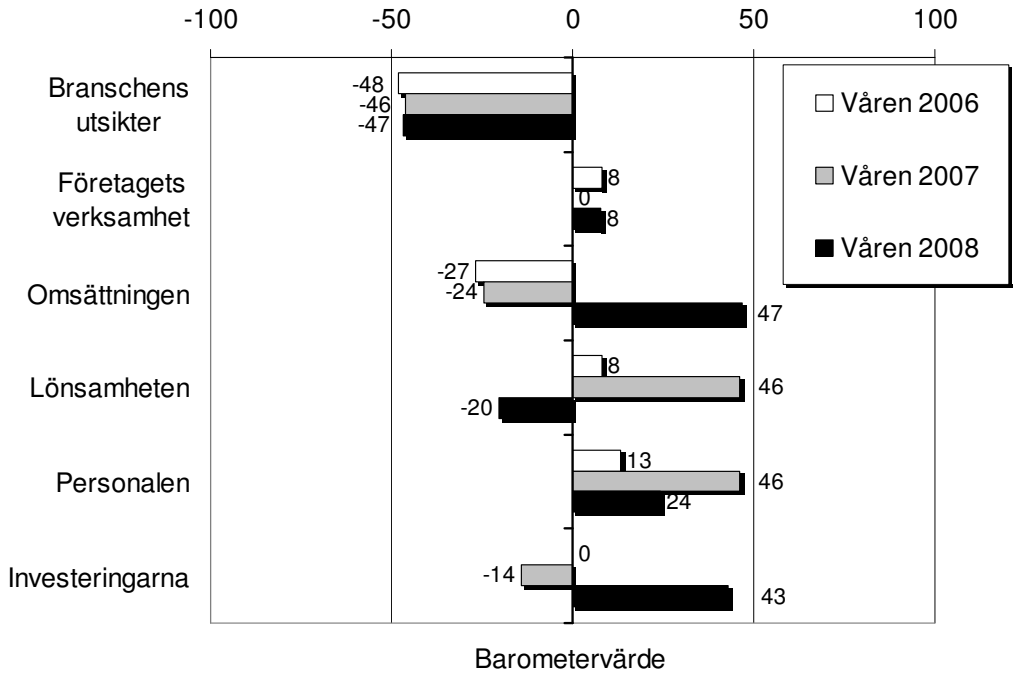

Den åländska *byggsektorn* har upplevt en mycket stark högkonjunktur under de senaste två åren, med en mycket stark tillväxttakt i den samlade omsättningen, vilket illustreras av den brant stigande, heldragna linjen i *Figur 21*. Konjunkturuppgången avspeglas likaså i den mycket starka positiva tillväxten av den samlade lönesumman (drygt 10 procent) under 2007. Vi förväntar oss att byggkonjunkturen mattas av något under senare delen av 2008. Men som helhet ser det ut att bli ännu ett gott år för den åländska byggbranschen.

Figur 21. Löner och omsättning inom byggsektorn

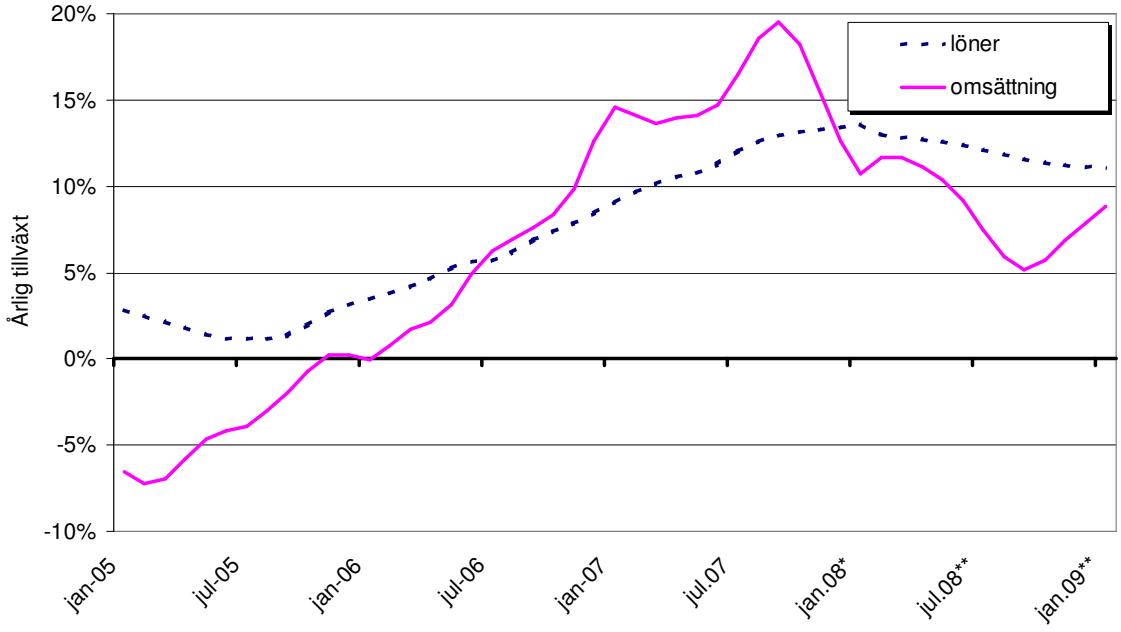

*) preliminära siffror **) prognos

Branschen själv är i alla fall synnerligen optimistisk. De svarta staplarna i *Figur 22* som representerar förväntningarna inför år 2008 ligger alla på den 'positiva' högra sidan i diagrammet. Om man väger samman de åländska byggföretagens förväntningar inför 2008, ser utsikterna för branschen som helhet ungefär likartade, som för ett år sedan. Det finns en viss övervikt för de företag som tror på en något stigande omsättning och en förbättrad lönsamhet under året. Också när det gäller personalstyrkans storlek förväntar man sig en tillväxt. Våra beräkningar tyder på att det kan röra sig om en prognostiserad ökning (netto) av om 24 helårsarbetsplatser inom branschen.

Figur 22. Förväntningarna inom byggsektorn

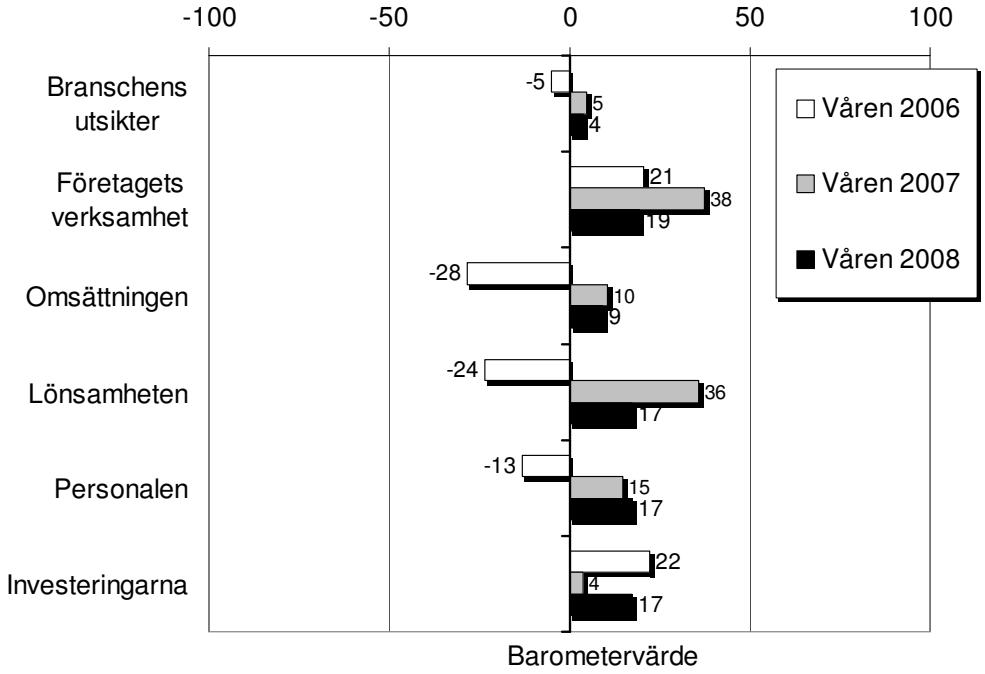

Omsättningstillväxten inom *handeln* har avtagit något under de senaste två åren (*Figur 23*), och det så pass mycket att tillväxten under andra hälften av 2007 närmade sig noll. Den årliga omsättningstillväxten kommer sedan enligt vår prognos att vända uppåt något under 2008 (*Figur 23*).

Lönevolymens tillväxt i branschen har varit positiv men rätt låg under de tre senaste åren, och kommer förmodligen att ligga strax över den förväntade inflationen under året, det vill säga kring 5 procent.

Förväntningarna inom handeln är vanligtvis av karaktären *business as usual;* man förväntar sig sällan några dramatiska förändringar från år till år. Vi fann i analysen av våra enkätsvar en viss övervikt av företag som förväntade sig en förbättrad lönsamhet under 2008 (*Figur 24*).

Figur 23. Löner och omsättning inom handeln

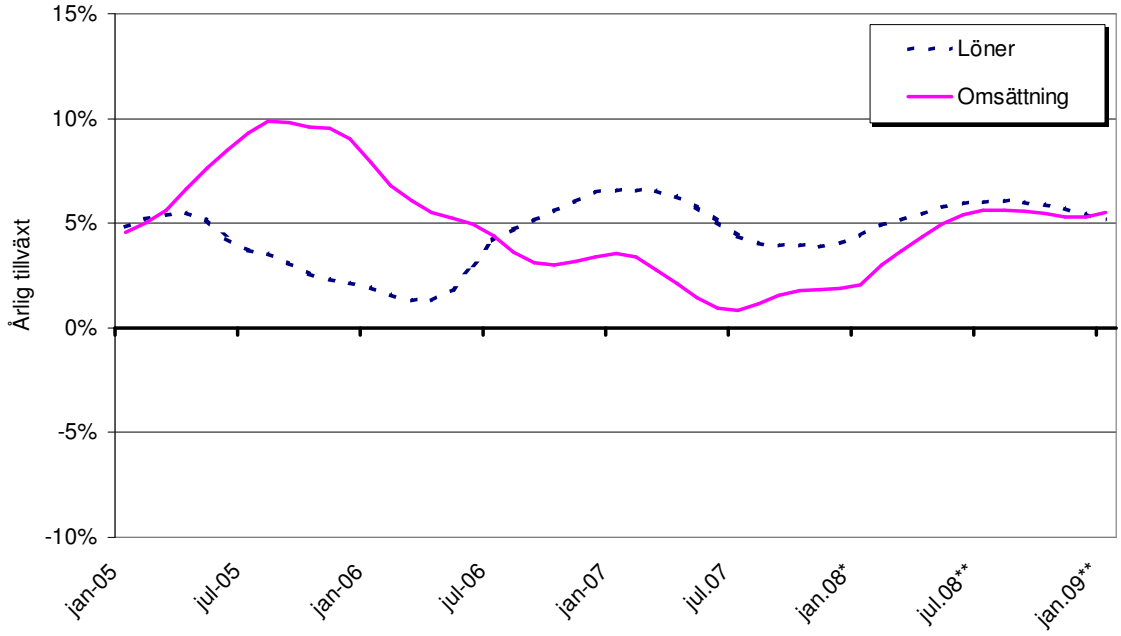

*) preliminära siffror **) prognos

Figur 24. Förväntningarna inom handeln

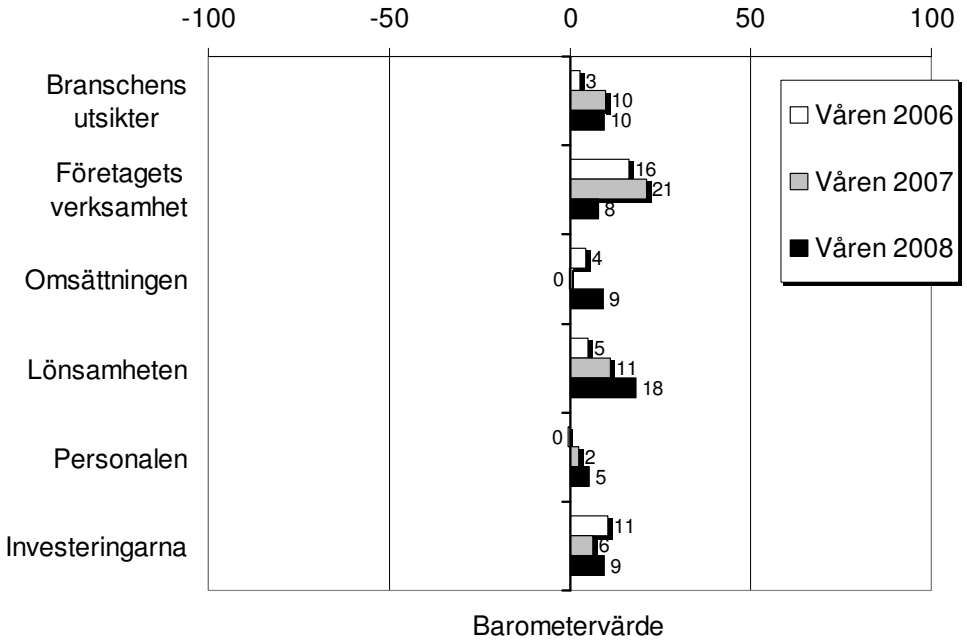

Beträffande personalstyrkan väger förväntningarna svagt över mot en viss ökning. Handelsföretagen verkar hursomhelst komma att anställa nytt folk under året, även om en stor del av dessa förmodligen främst kommer att ersätta avgångar bland personalen. Vår prognos säger att ett stort antal butikskassörer och försäljare behöver anställas under året.

Hotell- och restaurang är en konjunkturkänslig bransch med stora säsongvariationer. För ett år sedan förutspådde de åländska hotell- och restaurangföretagen såväl en minskad omsättning som en sämre lönsamhet jämfört med utfallet år 2006 (trots att man såg positivt på såväl branschens som sina egna verksamhetsförutsättningar). Vår turiststatistik visar också på en nedgång i övernattningarna för år 2007 jämfört med 2006 med –3,4 procent.[11] Nu, ett år senare, kan vi konstatera att man ser något ljusare på omsättningens och lönsamhetens utveckling i branschen (*Figur 26*).

Figur 25. Löner och omsättning inom hotell- och restaurangbranschen

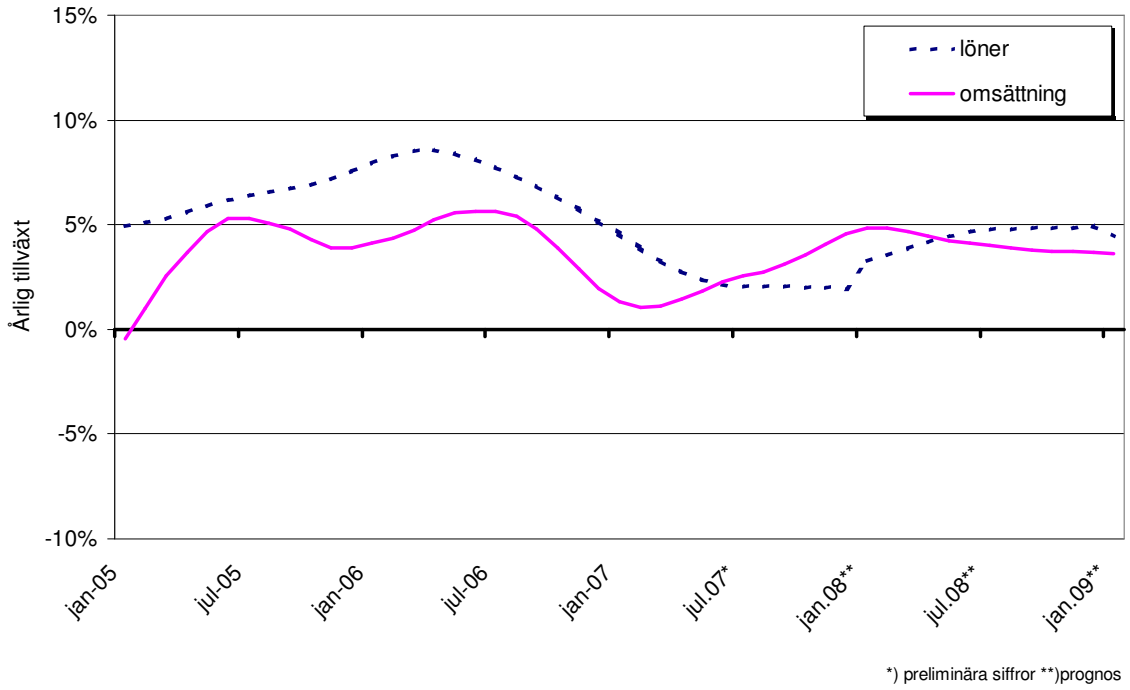

[11] ÅSUB Statistik 2008:4, *Turiststatistik 2007,* s.1.

Figur 26. Förväntningarna inom hotell- och restaurangbranschen

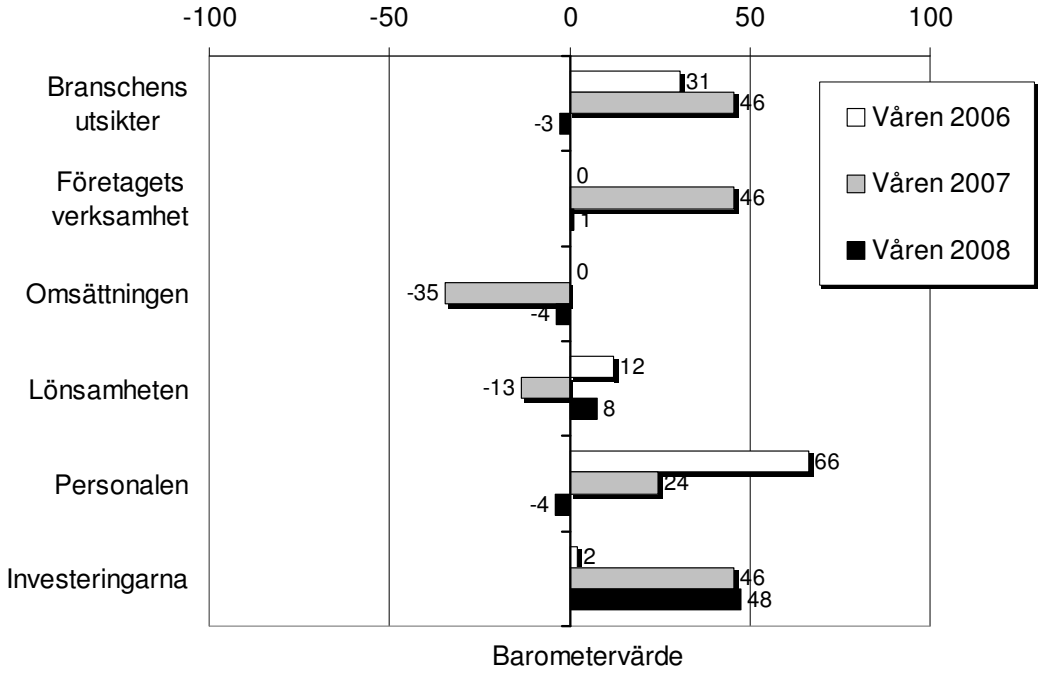

I företagens egen bedömning av näringens närmaste framtidsutsikter ingår ökade investeringar och en marginell minskning av behovet av personal. Men eftersom vi vet att genomströmningen och omsättningen av personal är stor i branschen, kan vi säkert räkna med att ett femtiotal helårstjänster kommer att nybesättas under det närmaste året.

Sett över hela 2000-talet, och räknat från basåret 1995, har tillväxten av hotell- och restaurangbranschens omsättning varit sämre än exempelvis handelns. Den åländska hotell- och restaurangbranschen som helhet är knappast någon tillväxtbransch, vilket alls inte utesluter att enskilda företag kan vara framgångsrika.

Branschen *transport och kommunikation* domineras av sjöfart och rederiverksamhet. I vår konjunkturrapport våren 2007 konstaterade vi att den åländska rederibranschen ”under den senaste tioårsperioden dragits med betydande problem och också stagnerat i termer av omsättning och personal, något som avspeglat sig i en minskande andel av Ålands ekonomi /…/ ”.[12] Att sjöfarten minskar sin andel av Ålands ekonomi är en trend

[12] ÅSUB Rapport 2007:1 Konjunkturläget våren 2007.

som ser ut att fortsätta. Men vi kan samtidigt konstatera att den åländska passagerarsjöfarten är inne i en offensiv omstruktureringsprocess, och att den verkar klara den stenhårda konkurrensen rätt bra.

Efterfrågan på sjötransporter för de åländska rederierna kan under den närmaste 12-månadersperioden komma att påverkas i olika grad beroende på vad man transporterar och under vilka villkor. Godstransporterna utan kontrakt på de kortare rutterna (Ålandshav, Norra Östersjön och Finska viken) som sköts av passagerarfärjorna kan påverkas negativt av en nedgång i konjunkturen i Finland och Sverige. De rederier, som seglar på längre kontrakt, däremot, behöver inte på kort sikt påverkas av en konjunkturnedgång. Detta gäller för de flesta som lastar papper och trävaror. Så även om det ser ut som om den finländska pappersindustrin kommer att få uppleva en nedgång i tillväxten av sin exportvolym under den närmaste tiden så kommer det knappast att på kort sikt påverka den del av åländsk shipping som är specialiserad på området.

Blir exportnedgången långvarig kan det på sikt påverka åländsk fraktsjöfart. En eventuell avmattning i efterfrågan på sjötransporter av papper och virke från finländska hamnar skulle, så länge den starka ekonomiska tillväxten i Ryssland fortsätter, gott kunna kompenseras av en stigande efterfrågan i den så kallade transitotrafiken via finländska hamnar.

Den sjöburna exporten och importen på Finland fortsätter att växa.[13] Jämfört med år 2006 steg såväl export- som importprestationen under 2007. Finland överskred för första gången den magiska gränsen om 100 miljoner ton sjöburet gods per år. Den finskflaggade handelsflottan förbättrade något sin transportandel. Av exporten transporterades 17,5 procent på finska kölar mot tidigare 16,9 procent och av importen transporterades på finska kölar 37,9 procent mot tidigare 36,4 procent. Trots att siffrorna förbättrades något är transportandelen fortfarande alldeles för låg, anser man bland företrädare för fraktsjöfarten.

Fraktfartygsföreningens medlemsflotta växte under 2007 med 7 fartyg varav 5 st. var nybyggen och två ”second hand” -fartyg. Under 2008 kommer inget nybygge att levereras, eventuellt kommer några ”second hand” -fartyg att införskaffas. Med tanke på de ökade transportvolymerna ser tillväxtutsikterna bra ut.

[13] Olof Widén, VD för Fraktfartygsföreningen har bidragit med underlag till detta avsnitt.

Från rederihåll framhålls att detta givetvis förutsätter att rederibeskattningen fås på en ur EU-synvinkel konkurrenskraftig nivå. För tillfället bereds en ny tonnageskattelag på finansministeriet. Ett propositionsutkast kommer att tillställas intresseorganisationerna för utlåtande under maj månad. Rederierna har således konkreta förhoppningar om en förbättrad konkurrenskraft från och med årsskiftet.

Kollektivavtal för alla utrikesfartens avtalsområden slöts mellan arbetsgivarna och befälsförbunden i september 2007 och i februari 2008 slöts motsvarande avtal för manskapet med Sjömansunionen. Detta betyder att hela utrikessjöfarten har arbetsfred som gäller fram till sista februari 2010. I praktiken förutspås dessa löneuppgörelser få en positiv inverkan på konkurrenskraften för finskflaggade fartyg, eftersom löneutvecklingen såväl under övriga EU- som ITF-flaggor förväntas bli procentuellt sett något högre på grund av den globala arbetskraftsbristen.

Bristen på arbetskraft gör att såväl rederiföreningarna som sjöfackförbunden känner oro inför framtiden. Tillgången på inhemskt däcks- och maskinbefäl har försämrats och detta kan komma att bli ett hinder för en expansion av handelsflottan under finsk flagg. Pensionsvågen, som beror på att 40-talisterna börjat lämna det aktiva yrkeslivet, drabbar just nu sjöfarten speciellt hårt och situationen kommer att förvärras.

För att trygga tillgången på inhemskt sjöfolk i framtiden borde nyttjandegraden av utbildningsplatserna på sjöfartsskolorna vara 100 procent, anser man från sjöfartshåll. Så är inte fallet och detta är speciellt oroväckande vad beträffar maskinmästarutbildningen där inte ens en full nyttjandegrad av de till buds stående 65 studieplatserna teoretiskt sett kan ge den mängd utexaminerade som skulle behövas.

Ytterligare ett orosmoln för sjöfarten är att Sjöfartsverket kommer att spjälkas upp i två delar. En del placeras i det nya trafikverket tillsammans med banverket och vägverket och den andra delen placeras i det nya trafiksäkerhetsverket tillsammans med de andra trafikslagen inklusive luftfarten. Från rederihåll befarar man att detta kommer att få en negativ inverkan för sjöfarten eftersom man omsättningsmässigt kommer att drunkna bland de övriga trafikslagen.

Figur 27. Löner och omsättning inom transport och kommunikation

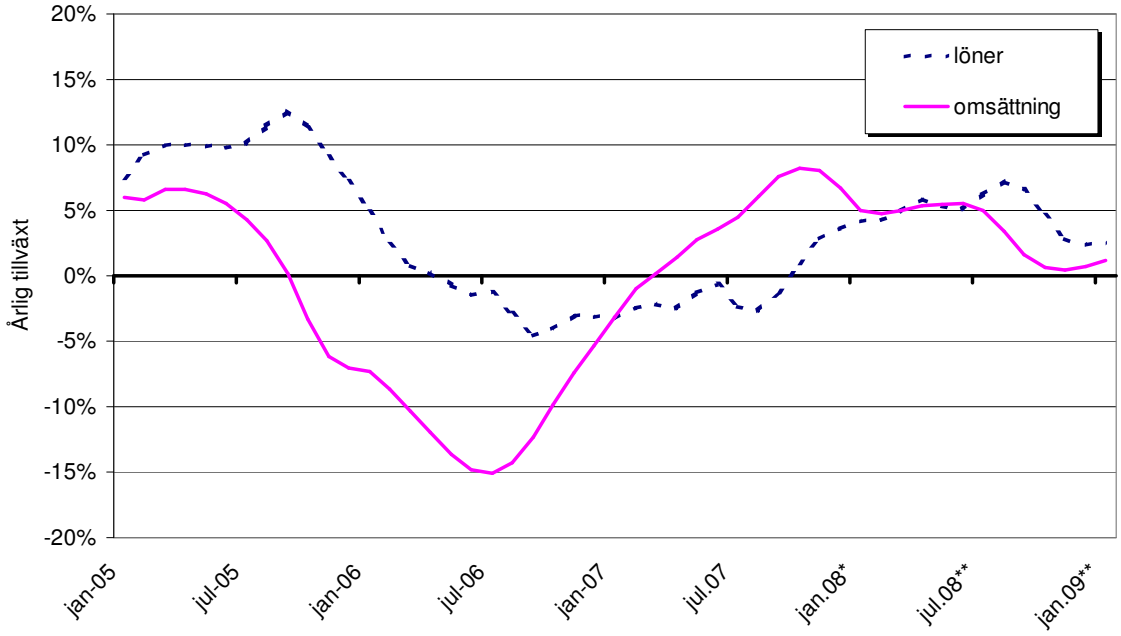

*) preliminära siffror **) prognos

Om vi övergår till att tolka de registeruppgifter om löner och omsättning vi har för de senaste åren, kan vi snabbt konstatera att utvecklingen för denna det åländska näringslivets viktigaste bransch varit mycket ojämn. En titt på den heldragna linjen i *Figur 27* ger vid handen att efter en dramatisk djupdykning av den samlade omsättningens tillväxtkurva hösten 2005 till våren 2007, då tillväxten *de facto* var negativ, repade den sig och vände till det positiva.

Orsakerna till nedgången var dels m/s Birka Princess' trafikuppehåll och därpå följande försäljning i början av 2006, dels att Bror Husell Chartering uppgick som dotterbolag i det finländska Bore-rederiet. Efter detta redovisas inte längre det sistnämnda rederiets omsättning på Åland. Omstruktureringarna fortsatte sedan hösten 2007 med försäljningen av m/s Roslagen.

Under de närmaste två åren kan vi komma att få uppleva ytterligare omstruktureringar, om och när m/s Eckerö flaggas ut. Vi vet också att när Vikinglinjens Viking XPRS sätts i trafik under detta år kommer det att vara under svensk flagg, och att den då ersätter m/s Rosella som gått under finsk flagg. Detta betyder att vi kan komma att få se ett avsevärt bortfall av omsättning som redovisas till Åland.

Figur 28. Förväntningarna inom transport- och kommunikation

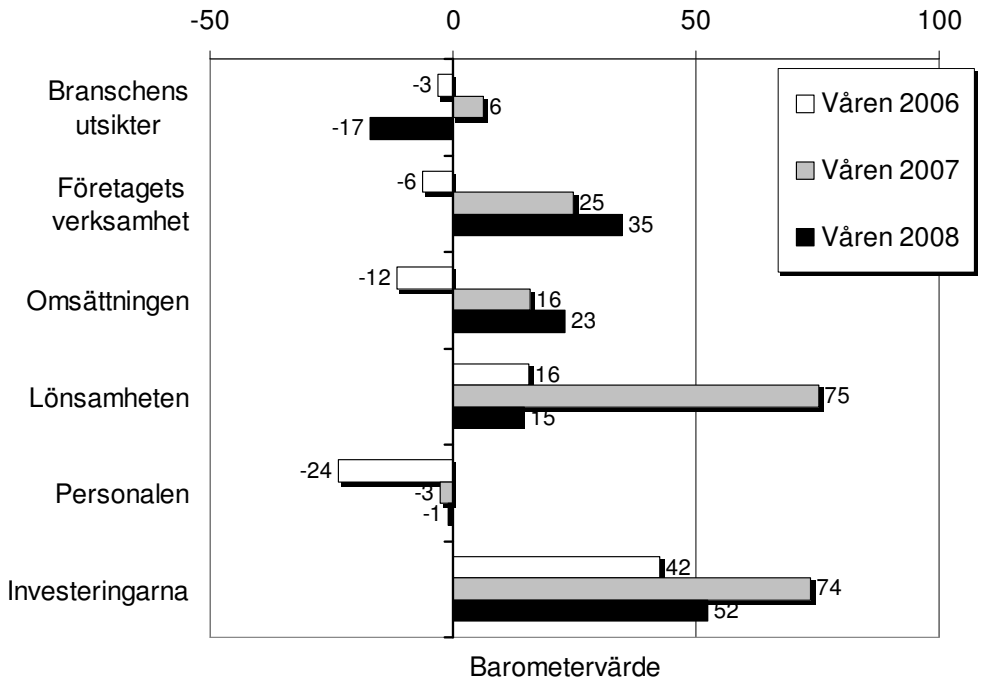

Faktum är att tillväxten i bidraget från branschen till det privata åländska näringslivets samlade omsättning – och därmed skatteintäkter – helt och hållet stagnerat under 2000-talet. Räknat från basåret 1995 = 100 ligger branschens omsättningsindex sedan början av år 2000 kvar på 120 punkter, en betydligt sämre utveckling än för det åländska näringslivet som helhet (där vi haft en uppgång i motsvarande omsättningsindex från 130 punkter år 2000 till cirka 160 år 2007). Räknat på detta sätt har den åländska sjöfarten stagnerat på ett sätt som saknar motsvarighet i andra branscher. Samtidigt bör vi minnas att 'stagnation' i detta fall i första hand skall utläsas 'utflaggning', och att den företagsekonomiska och samhällsekonomiska nyttan inte alltid behöver sammanfalla. Dessutom är det ju fortfarande så att så länge rederierna ägs av ålänningar, hamnar vinsten på Åland och beskattas där.

Om vi återigen tar en titt på *Figur 27,* ser vi ändå att utvecklingen vände i början av 2007. Den starka tillväxten i passagerarrederiernas omsättning under året hjälpte att vända branschens omsättningskurva till det positiva.

Företagens egen bedömning av branschens utsikter de närmaste 10-12 månaderna sammanfattas av de svarta staplarna i *Figur 28.* Man ser något mindre optimistiskt på branschens utsikter nu än för ett år sedan, men när det gäller det egna företagets

verksamhetsförutsättningar tror en övervägande del av företagen att 2008 kommer att bli ett bättre år än 2007. Man förväntar sig också en ökad omsättning och bedömningen väger dessutom över mot en något förbättrad lönsamhet. Personalstyrkan förväntas vara ungefär lika stor om ett år som den är för tillfället. De sjöanställdas antal förblir förmodligen ungefär detsamma under året medan antalet anställda på land ökar något, mycket tack vare planerade nyrekryteringar inom Posten på Åland.

De åländska *bank- och försäkringsbolagen* har expanderat under de senaste åren. I jämförelse med hela det privata näringslivet har branschen upplevt en betydligt snabbare expansion.

Figur 29. Löner inom bank och försäkring

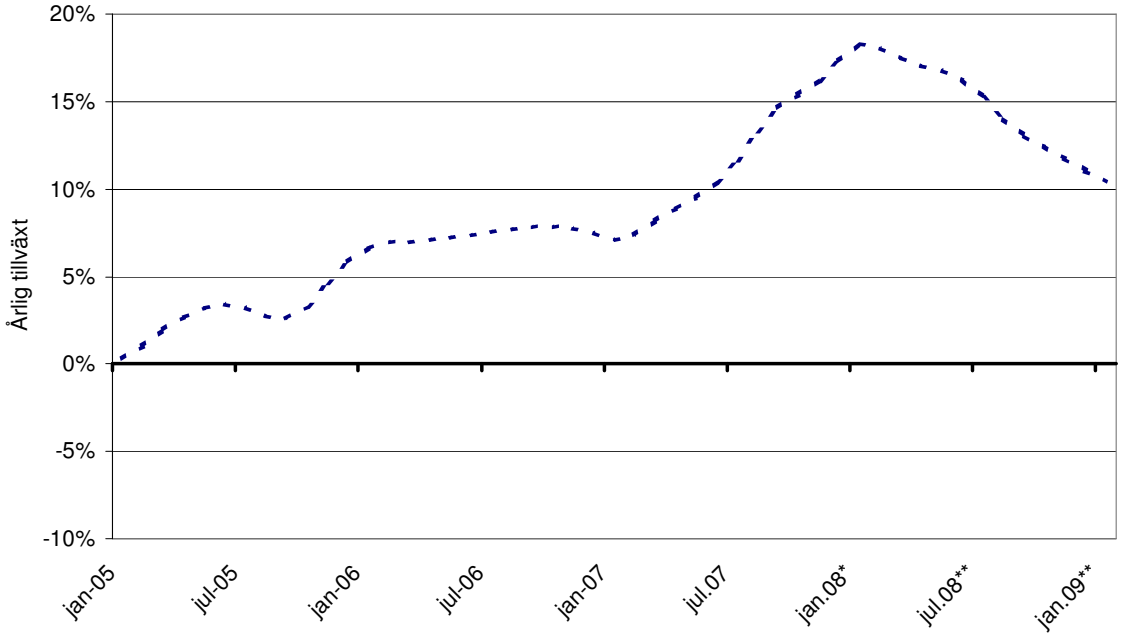

*) preliminära siffror **) prognos

Bankerna visade goda resultat för år 2007. De nyanställde och tillväxten av såväl inlåningen, utlåningen som fondförvaltningen var överlag god.[14] Också företagsfinansieringen växte. Den internationella finansiella turbulensen påverkar de åländska bankerna genom att en märkbar osäkerhet insmugit sig på marknaden. Fastighetspriser och efterfrågan på fastigheterna i våra närregioner har mattats och bankerna förväntar sig att detta även kommer att inträffa hos oss, även om det knappast

[14] Håkan Clemes, VD för Andelsbanken för Åland och Jan-Erik Rask, VD för Nordea på Åland har bidragit med underlag till detta avsnitt.

kommer att ske någon dramatisk förändring av vare sig efterfrågan eller priset på fastigheter på Åland, där tillgång och efterfrågan styrs av lokala specifika omständigheter.

Det finns farhågor om att den mycket vidlyftiga isländska ekonomin kan komma att påverka det åländska banksystemet. Mycket tyder på att den isländska ekonomin har stora bekymmer och att förtroendet för de isländska bankerna internationellt sett är låg. Problemen skulle kunna fortplanta sig till det åländska banksystemet genom bankernas kopplingar till Finland och att väsentligt ägande från isländskt håll idag finns i Finland.

De åländska bankernas och försäkringsbolagens tillväxt har varit rätt god under de två senaste åren, vilket avspeglas i lönesummans stigande kurva i *Figur 29*. Inför den kommande 12-månadersperioden är emellertid utsikterna för finanssektorn mer osäkra än på länge. Inom branschen själv verkar bedömningen vara att branschens utsikter för det kommande året något har försämrats i förhållande till läget våren 2007 (*Figur 30*). Den samlade bedömningen är också att lönsamheten kommer att ha försämrats.

Figur 30. Förväntningarna inom bank- och försäkring

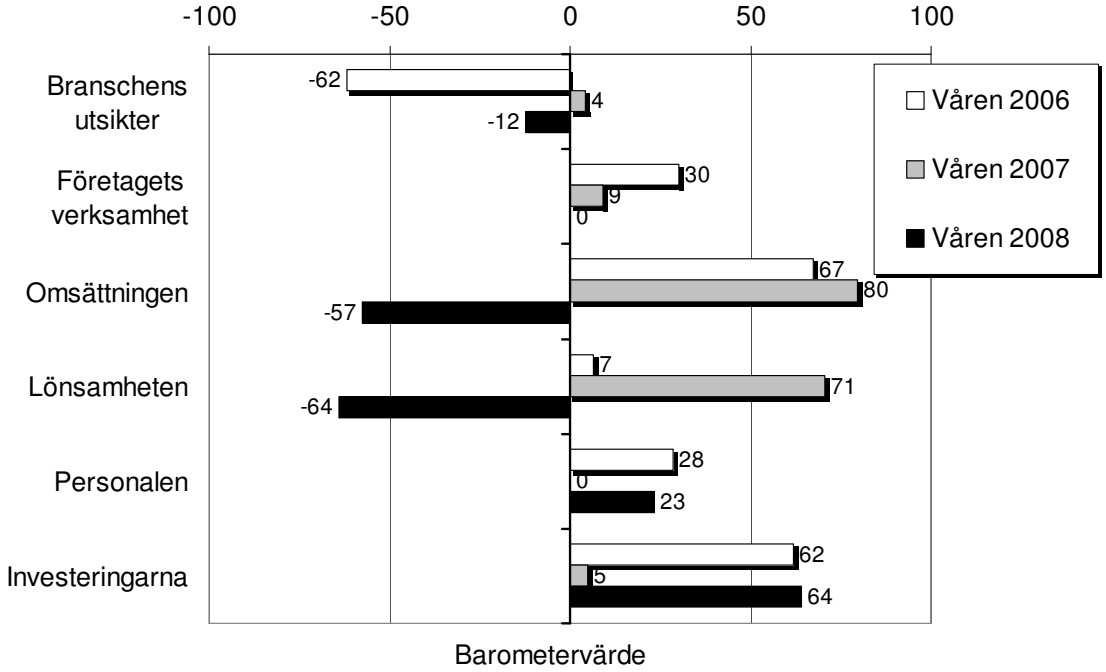

Utlåningstillväxten på bostadslånesidan var stark under 2007. Den allmänna bedömningen är att tillväxten av utlåningen till hushållen (bostads- och konsumtionslån) förmodligen kommer att mattas av något under 2008.

Efterfrågan på krediter till företagen ser ut att minska överlag, vilket indikerar en alltmer tydlig konjunktursvacka. När det gäller utlåningen till företagen verkar dock byggföretagen ha full sysselsättning hela året och fortsätter att efterfråga krediter.

Kommunerna är redan idag sparsamma och försiktiga i sina lånefinansierade investeringar och deras kreditefterfrågan kommer förmodligen att vara återhållsam under det kommande året.

På placeringssidan har det varit mycket turbulent på senare tid och så verkar det av allt att döma komma att vara åtminstone fram till sommaren. Bankernas verksamhet på sak- och personförsäkringssidan verkar utvecklas relativt stabilt för tillfället.

Försäkringsmarknaden har i någon mån redan påverkats av den oro som råder på finansmarknaderna, och man kan konstatera att den finansiella avkastningen hos försäkringsbolagen för år 2007 generellt sett låg betydligt lägre än 2006 års nivåer.[15] Det största orosmomentet på direktförsäkringsmarknaden är att några amerikanska så kallade obligationsförsäkringsbolag hotas av sänkt kreditvärdighet. En sänkning av kreditvärdigheten hos dessa bolag leder med stor sannolikhet till ytterligare turbulens i det finansiella systemet vilket i förlängningen även kommer att påverka försäkringsmarknaderna.

De internationella återförsäkringsmarknaderna har under det gångna året mjuknat, främst på grund av stor återförsäkringskapacitet och att man förskonats från större katastrofskador såsom de orkaner som bl.a. drabbade Mexikanska Gulfen 2004 och 2005. Kapitalet i de internationella återförsäkringsmarknaderna är delvis lättrörligt och kan under den kommande 12-månadersperioden komma att röra sig mot sektorer där riskpremierna är högre, vilket kan leda till en åtstramning i återförsäkringsmarknaden.

En proposition om ny försäkringsbolagslag i Finland har nyligen avlåtits och lagen förväntas träda i kraft under andra halvan av år 2008. Syftet med lagstiftningen är i huvudsak att anpassa försäkringsbolagslagstiftningen till den nya aktiebolagslagen. I förberedelsearbetet har man strävat till att så långt som möjligt för bolagen hålla ned de administrativa kostnaderna som följer av lagstiftningsrevisonen. Bank- och

[15] Leif Nordlund, VD för Alandia-Bolagen, har bidragit med underlag till detta avsnitt.

försäkringssektorerna fortsätter att närma sig varandra och från och med 1.1.2009 kommer Finans- respektive Försäkringsinspektionen att slås samman till en övervakande myndighet. Den politiska debatten om bank- och försäkringssparande går vidare där man från försäkringshåll driver linjen att incentiv bör skapas som gynnar livslångt pensionssparande i försäkringssystemet. För närvarande verkar dock den rådande inställningen vara att bank- och försäkringssparande beskattningsmässigt skall likställas. Nya regelverk inom försäkringssektorn är på kommande, och syftet med detta är att relatera den försäkringstekniska ansvarsskuldens täckning till det enskilda bolagets risker.

Rent allmänt är konkurrensläget hårdare än någonsin och på hemmamarknaden märks detta tydligast i det närmande mellan bank- och försäkringssektorn som pågått i flera år. Bankerna har blivit en ytterligare distributionskanal av försäkringsprodukter där finansierings-, placerings- och försäkringsprodukter paketeras på ett sätt som av kunderna upplevs som effektivt och förmånligt.

Figur 31. Löner och omsättning inom övriga tjänster

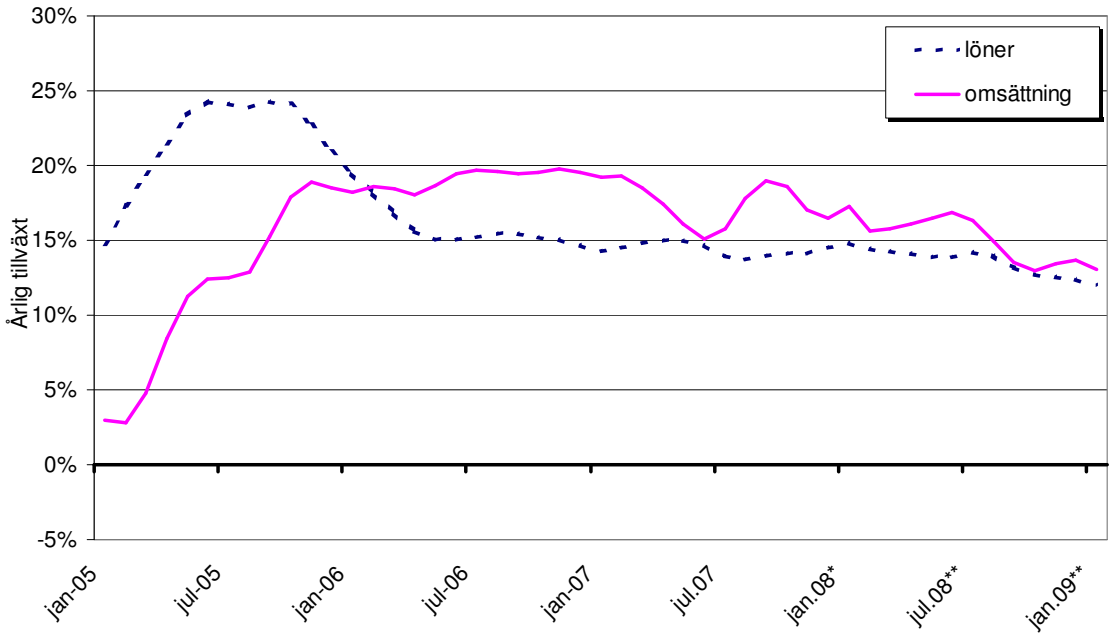

*) preliminära siffror **) prognos

På exportmarknaderna står sig de åländska försäkringsbolagen relativt väl även om konkurrensen av framför allt pan-nordiska aktörer fortsatt är skarp. Man har relativt väl lyckats försvara sina marknadsandelar.

Under beteckningen *'övriga tjänster'* samsas så artskilda verksamheter inom personliga och företagstjänster som städning, tvätteriverksamhet, reklambyråer, konsultverksamhet, fotografiateljéer, herr- och damfriseringar, läkarverksamhet, tandvård, bokförings- och bokslutsverksamhet, fastighetsförvaltning och – inte minst – flera av de viktigaste IT-företagen. Låt oss genast konstatera att branschen är den ojämförligt mest expansiva inom det åländska näringslivet. Såväl omsättningen som den samlade lönesumman har fördubblats sedan början på 2000-talet. Omsättningens volym har mer än tredubblats sedan 1995 (att jämföra med den endast 60-procentiga ökningen av den totala omsättningen i hela det privata åländska näringslivet).

Figur 32. Förväntningarna inom övriga tjänster

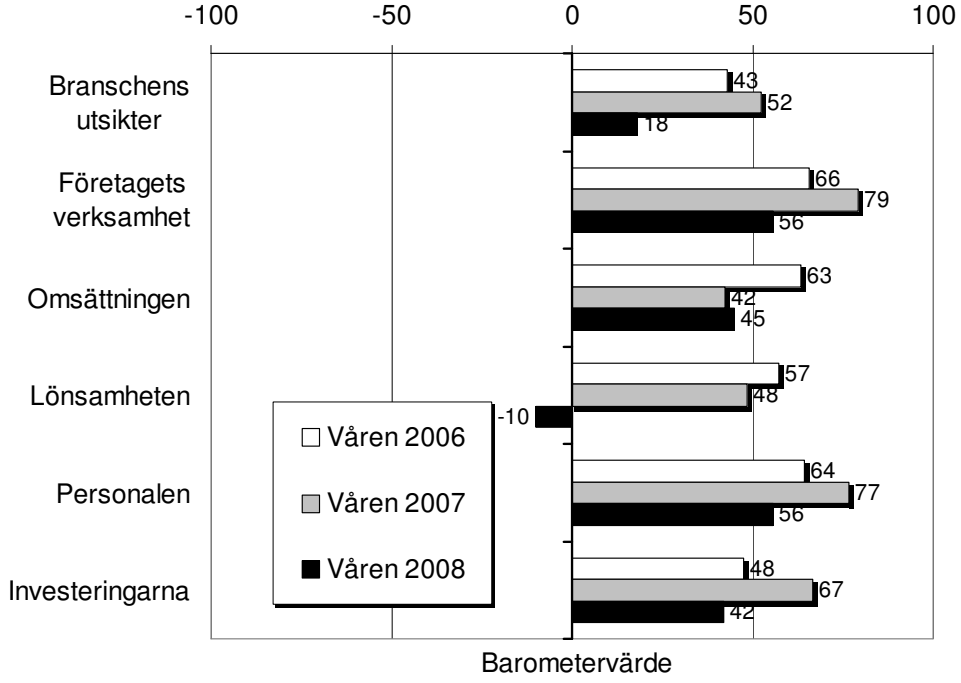

Som framgår av *Figur 32* har utvecklingen inom branschen varit synnerligen gynnsam avseende såväl tillväxten av löner som tillväxten av den totala omsättningen. Under 2006-2007 var lönesummans tillväxt cirka 15 procent och omsättningens mellan 15-20 procent. I och med att lågkonjunkturen sätter in kan vi räkna med en något avtagande tillväxttakt i omsättningen.

Företagen inom branschen är notoriskt optimistiska om framtiden, så det är knappast förvånande att man också idag ser påfallande ljust på det rådande konjunkturläget. Liksom ifjol är det företagen inom den här delen av näringslivet tillsammans med den mer renodlade IT-sektorn samt övrig tillverkningsindustri som har den mest positiva synen på konjunkturen. Man gör också i år en rätt positiv bedömning av branschens allmänna framtidsutsikter under det närmaste året, man planerar att öka det egna företagets verksamhetsvolym och omsättning, och man planerar att öka investeringarna och att utöka personalstyrkan.

Det mest uppseendeväckande vi i år kan utläsa ur branschföretagens svar på vår konjunkturenkät är att det finns en liten övervikt mot förväntningar om en försämrad lönsamhet i år. Därmed bryts en svit av enbart positiva förväntningar, under de senaste åren. Också detta får tillskrivas de allmänt försämrade ekonomiska konjunkturutsikterna.

Branschens företag förväntar sig överlag att den totala personalstyrkan kommer att vara större om ett år än den är idag. Vår prognos, som grundar sig på de uppgifter som företagen själva lämnar i vår enkät säger att branschens totala personalstyrka kommer att växa med cirka 45 personer under året (*Figur 35*).

Inom närings- och tillväxtpolitiken finns sedan flera år tillbaka ett särskilt fokus på de informationsteknikinriktade företagen, på den s.k. *IT-sektorn.* ÅSUB har sedan något år tillbaka i sina konjunkturöversikter lyft fram data från dessa företag som en skild egen 'bransch'.

Man bör i sammanhanget ha klart för sig att det här handlar om en mycket heterogen grupp företag som i den ordinarie statistiken även återfinns i de tidigare ovan diskuterade branscherna. Huvuddelen av de här redovisade IT-företagen återfinns inom branschen 'övrig service'.

Som framgår av *Figur 33* har IT-företagen en jämförelsevis god utveckling av sin omsättning med en tillväxt på drygt 10 procent sedan sommaren 2006. Lönekostnadstillväxten har varit i samma storleksordning under motsvarande period. Tyvärr begränsas våra möjligheter att bedöma produktivitetsutvecklingen av att Ålandsbankens dotterbolag Cross Key tillkommit och ändrat sammansättningen av branschen och därmed förutsättningarna för de statistiska beräkningarna. Redan i nästa års konjunkturrapport bör vi emellertid kunna se vartåt det lutar produktivitetsmässigt.

Figur 33. Löner och omsättning inom IT-sektorn

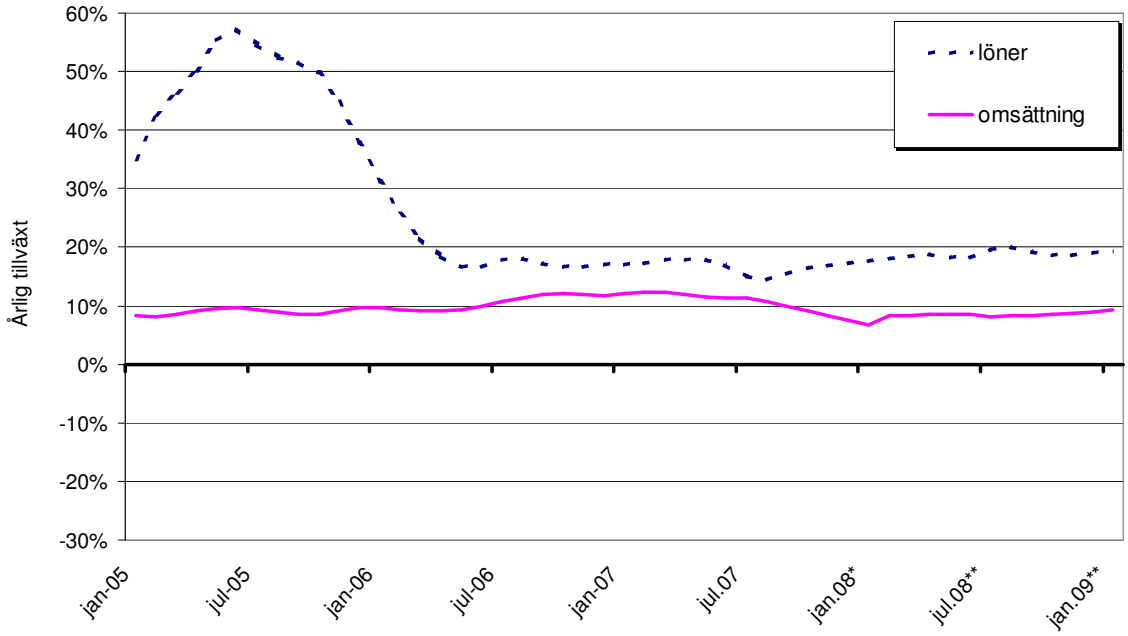

*) Preliminära siffror **) Prognos

Figur 34. Förväntningarna inom IT-sektorn

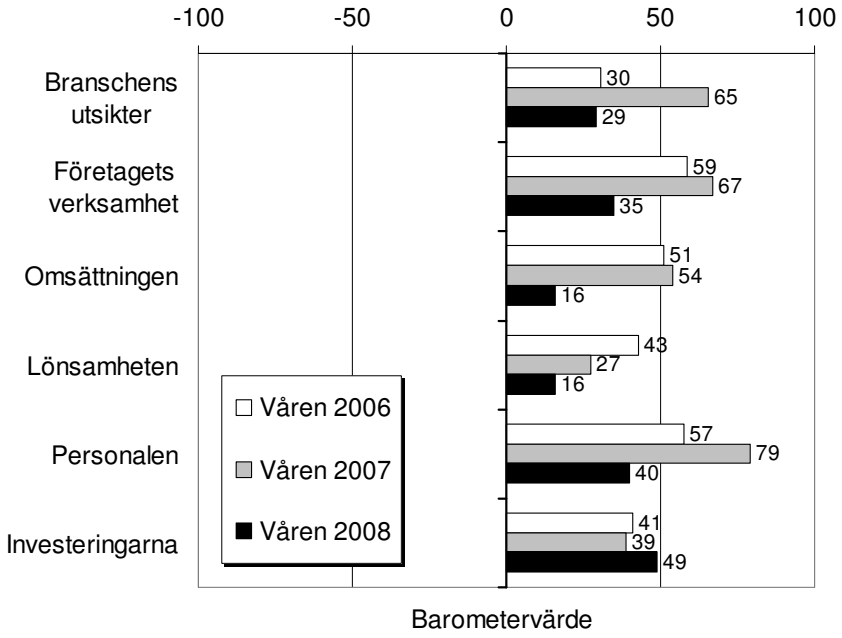

IT-företagen hör till den del av det åländska näringslivet som ser allra mest optimistiskt på det rådande konjunkturläget och sina egna verksamhetsförutsättningar inför de kommande 10 - 12 månaderna. Som framgår av *Figur 34* ser IT-företagen över lag positivt på branschens framtidsutsikter liksom på det egna företagets verksamhet. Man tror också på en viss omsättningstillväxt, och branschens barometer visar en övervikt för bättre lönsamhet, samt ett växande personalbehov. Slutligen verkar det finnas beredskap för nya investeringar under året.

5. Behovet av arbetskraft inom det privata näringslivet

5.1 Förväntade förändringar på den privata arbetsmarknaden

ÅSUB har i år i samband med konjunkturenkäten ställt några frågor om företagens försörjning av arbetskraft i ett ettårsperspektiv (se enkätfrågorna 12 -15 i bilagan längst bak i rapporten). För det första bad vi dem uppge storleken på den nuvarande arbetsstyrkan och den förväntade storleken på personalstyrkan om ett år. För det andra bad vi företagen uppskatta antalet nyanställningar under den kommande 12-månadersperioden. För det tredje bad vi dem ange den förväntade rekryteringen av specifika yrkesgrupper. Därmed har vi något mer detaljerat än tidigare kunnat uppskatta förändringarna på arbetsmarknaden som helhet och på branschnivå i ett 12-månadersperspektiv.

Vi är alltså intresserade av att dels prognostisera arbetskraftens volymtillväxt i det privata näringslivet, dels att uppskatta det förväntade rekryteringsbehovet, samt att försöka ringa in var det kan komma att bli svårigheter att rekrytera yrkesfolk.

Vid läsningen av våra prognosresultat bör man ha i minnet att våra beräkningar grundas på de förhållanden som gäller just vid tillfället när företagen fyller i enkäten, och eftersom vi inte har den praktiska möjligheten att fråga alla åländska företag i alla branscher, måste de företag vi frågar representera flera än sig själv (de tilldelas en speciell vikt beroende på sin storlek och ibland beroende på branschens storlek). Här ligger alltid en möjlighet till felbedömning – det finns en risk att företagen som vi frågar, inte är helt representativa för övriga företag i branschen.

Vilka förändringar i arbetskraftens storlek i det privata åländska näringslivet kan vi förvänta på ett års sikt? De sammanvägda resultaten från våra barometersvar visade på en övervikt för förutsägelsen att den totala personalstyrkan skulle komma att växa under året. Övervikten var dock något mindre än den var ifjol. Det antyder att expansionen förväntas bli något mindre i år än 2007.

I *Figur 35* redovisas resultatet av våra beräkningar baserade på de siffror om förväntade förändringar i personalstyrkan som företagen själva uppgivit i enkäten. Den sammanlagda totala förändringen för år 2008 ligger en bit under den förväntade förändringen för ett år sedan. Inför år 2007 förväntade man sig en tillväxt i antalet

sysselsatta i det privata näringslivet på Åland under ett år på sammanlagt 148 personer. För år 2008 ligger förväntningarna på en ökning motsvarande 125 personer. Liksom för ett år sedan är det byggbranschen och i synnerhet, 'övrig service' som står för den största ökningen i absoluta termer. Överlag har det ändå skett en förskjutning mot något lägre ställda förväntningar i de enskilda branscherna.

Figur 35. Förväntad nettotillväxt av antalet sysselsatta i det privata näringslivet på Åland, på ett års sikt våren 2007 och våren 2008

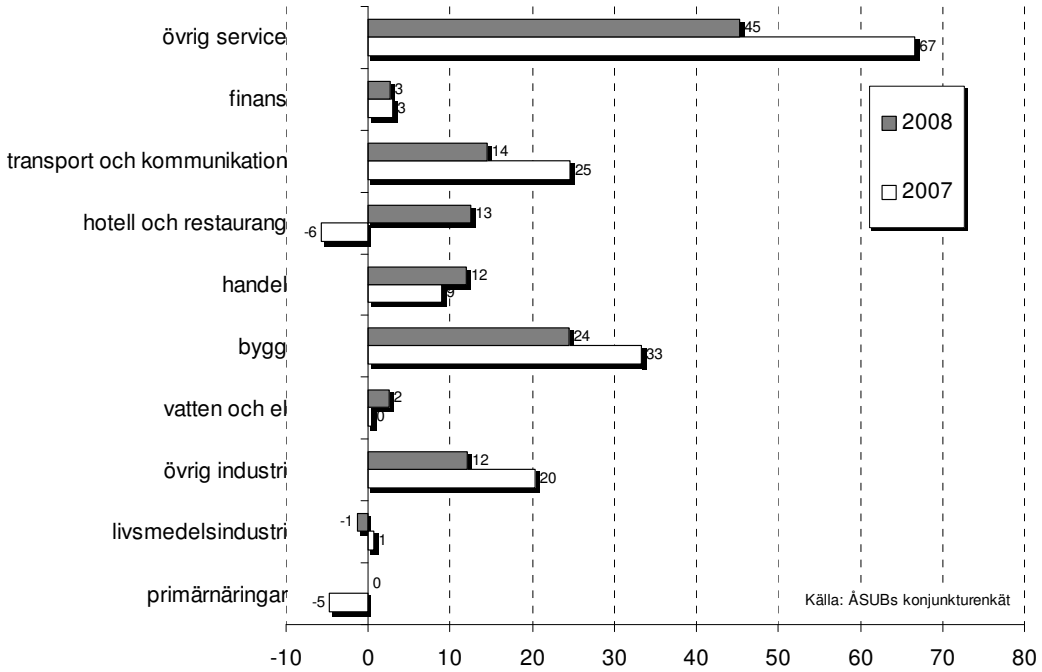

Faktum är att enligt våra beräkningar är det endast inom hotell- och restaurang som man förväntar sig en större tillväxt i antalet sysselsatta än man gjorde för ett år sedan. Vi har redan tidigare märkt att utvecklingen inom hotell- och restaurangbranschen är synnerligen svår att prognostisera. Förmodligen har det med karaktären på verksamheten att göra. Den är starkt väder- och säsongsberoende och genomströmningen av anställda är mycket stor, och behovet av arbetskraft omräknat till helårstjänster kan vara svår att bedöma till och med för företagaren själv som lämnar uppgifterna till oss.

Allt detta innebär att det ofta finns motsägelser i hur företagen inom branschen svarat. Intressant nog verkar vår prognos hamnar på en ökning (netto) av den samlade personalstyrkan på 13 personer (omräknat till helårstjänster) för hotell- och restaurangbranschen. Den bedömningen stöds av vår prognos byggd på lönestatistik,

men motsägs av sammanvägningen av våra så kallade barometersvar. Vi får konstatera att svårigheten att förutse konjunkturen inom branschen är återkommande och säkert kommer att kvarstå i framtiden.

Förändringar i arbetskraftens storlek säger en del om hur branscherna utvecklas men berättar egentligen inte så mycket om hur arbetsmarknaden kommer att se ut. Branschernas efterfrågan på arbetskraft bestäms visserligen delvis av konjunkturen; men i minst lika hög grad av åldersstruktur (pensionsavgångar) och genomströmningsgrad. Pensionsavgångarna på Åland var 346 personer år 2005, 314 år 2006 och 298 år 2007. Att antalet avgångar för tillfället sjunker beror på att årskullarna födda under det andra världskriget och som nu går i pension var relativt små. Vi räknar med en ökning av pensionsavgångarna om ett par år, till cirka 370-380 per år.

Vår prognos om den sammanlagda volymen på nyanställningarna 2008 är cirka 315 personer. Med en prognostiserad nettotillväxt av antalet sysselsatta på Åland i den privata sektorn om 125 personer, skulle det innebära att pensionsavgångarna från den privata sektorn bör ligga kring uppskattningsvis 190 personer detta år.

Figur 36. Förväntat antal nyanställda och förväntad nettoökning av antal sysselsatta på Åland i det privata näringslivet

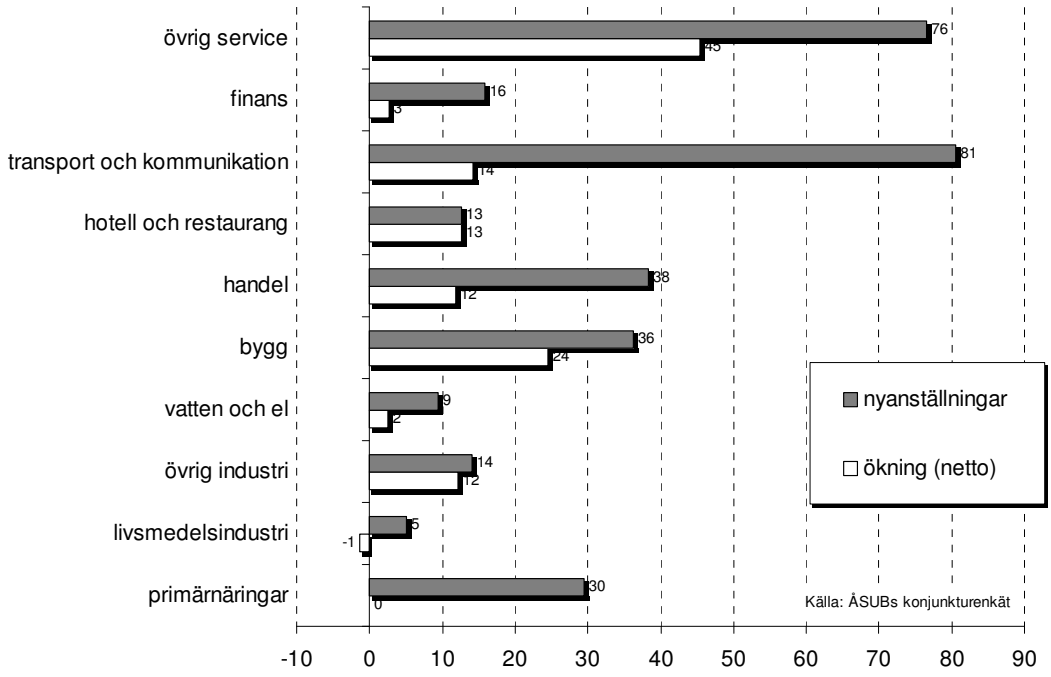

5.2 Vilka yrkesgrupper kommer att efterfrågas till det privata näringslivet under året?

ÅSUB håller för närvarande på att utveckla en enkel arbetskraftsbarometer. I samband med detta har vi i årets konjunkturenkät ställt frågor till företagen angående vilken yrkesinriktning man kommer att efterfråga hos den personal man planerar att nyanställa och vilken yrkesinriktning man tror kommer att bli svårast att få tag på (se frågorna 14 och 15 i enkäten i bilagan). Eftersom det här handlar om ett första försök, vill vi påpeka att vi ännu inte kunnat 'fintrimma' den statistiska behandlingen av materialet och att felmarginalen i vår prognos fortfarande är förhållandevis stor. Vi räknar naturligtvis med att kunna förfina våra metoder framledes.

- *Chefer och högre tjänstemän.* Det ser ut att komma att behöva rekryteras ett rätt stort antal chefer inom ekonomi, administration och personal. Vår prognos säger också att även ett mindre antal drifts- och verksamhetschefer kommer att behöva rekryteras.

- *Specialister***.** Vår prognos pekar på att den största enskilda yrkeskategorin som kommer att efterfrågas av det privata åländska näringslivet under 2008 blir dataprogrammerare, och -tekniker. Denna yrkesgrupp efterfrågas naturligt nog i första hand av de expansiva IT-företagen. Ett mindre antal specialister inom träförädling och några läkare kommer även att behöva rekryteras till det privata näringslivet.

- Inom yrkeskategorin *'experter'* är det i första hand sjökaptener, styrmän, maskinbefäl och flygbefäl samt dataoperatörer och liknande som kommer att efterfrågas. Därtill kommer man att behöva rekrytera några farmaceuter och tekniska ingenjörer.

- Inom kategorin *kontorspersonal och personal i kundservicearbete* kommer det att behövas sekreterare, dataregistrerare, fakturerare; kontorstjänstemän inom transport och lager, övrig kontorspersonal och banktjänstemän (kundservice inom penningtrafik).

- Inom kategorin *service-, försäljnings- och omsorgspersonal* kommer ett stort antal försäljare och butikskassörer att behövas. Kockar, storhushållspersonal och

serveringspersonal kommer att behövas, även om vår prognos visar på ett förhållandevis lågt antal. Ett antal frisörer, kosmetologer m.fl. och tandskötare kommer att behövas.

- Inom kategorin *jordbrukare, skogsarbetare m.fl.* ser det ut att endast behöva rekryteras fiskodlingsarbetare. Enligt prognosen kommer på sin höjd någon enstaka plats som djurskötare, och eller trädgårdsarbetare att behöva besättas.

- Ett stort antal *byggnads-, reparations- och tillverkningsarbetare* kommer att behövas under 2008. Den fortsatt stora efterfrågan på gruppen byggnadshantverkare, VVS-are elektriker och elmontörer tyder på att högkonjunkturen inom byggsektorn håller i sig ett tag till. Också några maskinmontörer, och -reparatörer kommer att rekryteras.

- Vår prognos pekar på att ett stort antal *process- och transportarbetare* kommer att efterfrågas under året. Rederierna och andra transportföretag kommer att behöva rekrytera däcksmanskap och maskinpersonal, fordonsförare och chaufförer. Gruppen ’övriga maskinoperatörer och montörer’ där det ingår såväl arbetskraft till industrin som till Posten, ser ut att bli bland de mest efterfrågade yrkeskategorierna. Dessutom tillkommer i denna kategori några platser inom träförädling.

- Slutligen kommer personer inom kategorin *övriga arbetstagare* till vilken hör fastighetsskötsel, städning, tvätteriarbete att vara mycket eftersökta under den kommande 12-månadersperioden.

Vilka yrkesgrupper blir svåra att få tag på under året? Företagen inom det vi här kallar *primärbranschen,* det vill säga i princip fiskodling och trädgårdsodling förutser inga problem med sin arbetskraftförsörjning under året.

Inom *livsmedelsindustrin* förutspår man att det eventuellt kan bli svårt att rekrytera ekonomisk administrativ personal (’*key accountant manager*’). Inom *övrig industri* tror man att det kan komma att vara svårast att få tag verkstadspersonal och produktionspersonal med plastinriktning. Inom branschen *vatten* och *el* nämner man fakturerare och montörer som platser som det kan det bli svårt rekrytera till.

Företagen inom *byggbranschen* förväntar sig att det kan bli svårast att få tag på VVS-montörer, målare och arbetsledare. Inom branschen ’*handel’* förväntar man sig att de svåraste platserna att besätta kan komma att bli bilmekaniker, ventilationsplåtslagare

och datatekniker.

Inom *hotell- och restaurang* tror man att man i första hand kommer att få svårt att rekrytera kockar, serveringspersonal och elektriker. Vår prognos säger att det inom den tunga branschen *transport- och kommunikation* kan komma att bli mycket svårt att rekrytera maskin- och däcksbefäl men också elektriker. Den landbaserade delen av branschen räknar med att tillgången på chaufförer kanske inte kommer att motsvara efterfrågan.

Inom *'bank och försäkring'* kan det komma att bli problem att hitta dataprogrammerare, IT-folk, systemutvecklare, och skadereglerare. Inom branschen *'övrig industri'*, slutligen, dit bl.a. IT-företagen hör, förväntar man sig problem med att rekrytera dataprogrammerare och IT-experter i allmänhet. Andra yrkeskategorier som nämns i sammanhanget är läkare, konsulter, och frisörer.

Referenser

Bank of Finland (2008) *Main Indicators for the Finnish Economy* 1/2008

Economist, 26 januari-1 februari 2008,

Finlands bank (2008) *Euro & Talous. Talouden näkymät. Erikoisnumero* 1/2008

ÅSUB Statistik (2008:4) Turiststatistik 2008:4

ÅSUB Rapport (2007:1) Konjunkturläget våren 2007

ÅSUB Rapporten (2008, kommande) *Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn - Våren 2008*

BILAGA: Konjunkturenkäten Våren 2008

Konjunkturenkäten våren 2008

Ålands statistik- och utredningsbyrå

Posta eller faxa! ÅSUB, PB 1187, AX 22 111 Mariehamn; fax 018-19495
Ni kan också svara via vår hemsida (se följebrevet). ***Senast fredagen den 8 februari!***

Vänligen texta tydligt!

Företag

Förnamn Efternamn

Kontaktpers.

Tel.:

Titel

Vill Ni ha Konjunkturrapporten som återrapportering? ◯ ja ◯ nej

Vilken är Ert företags aktuella personalstyrka omräknat till helårstjänster?

arbetsplatser inom Åland (inkl. eventuella arbetsplatser på åländska fartyg) utanför Åland

Vänligen kryssa i tydligt!

1. Konjunkturutsikterna i Er bransch kommer om 12 månader att:

O ha förbättrats O vara oförändrade O ha försämrats

2. Kommer Ert företag om 12 månader att ha:

O expanderat O bibehållit sin nuvarande storlek O minskat eller upphört med verksamheten

3. Hur har omsättningen i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen? (År 2007 var inflationen 1,7 procent)

O snabbare O ungefär lika snabbt O långsammare

4. Hur kommer omsättningen att ha utvecklats om 12 månader i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen?

O snabbare O ungefär lika snabbt O långsammare

5. Hur har lönsamheten i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan?

O förbättrats O oförändrad O försämrats

6. Hur kommer lönsamheten att ha utvecklats om 12 månader?

O förbättrats O förbli oförändrad O försämrats

7. Har antalet anställda i Ert företag, jämfört med situationen för 12 månader sedan:

O ökat O förblivit oförändrad O minskat

8. Kommer antalet anställda i Ert företag om 12 månader att:

O ha ökat O vara oförändrad O ha minskat

9. Hur har investeringarna i byggnader och maskiner förändrats jämfört med situationen för 12 månader sedan:

O ökat betydligt O motsvarar årligt slitage och avskrivningar O minskat betydligt

10. Hur kommer investeringarna att ha utvecklats om 12 månader:

O ökat betydligt O motsvara årligt slitage och avskrivningar O minskat betydligt

8938421162

11. Vilket av följande områden kommer Ert företag i första hand att satsa på under de kommande åren? *Ange endast ett alternativ!*

- O 1. investeringar i maskiner och inventarier
- O 2. ökad automatisering
- O 3. nya lokaler eller utvidgning av befintliga
- O 4. expansion genom ökad arbetskraft
- O 5. personalutbildning
- O 6. utveckla marknadsföringen/söka nya marknader
- O 7. produktutveckling
- O 8. ledarskapsutveckling
- O 9. förbättra inköpsfunktionerna
- O 10. rationalisera verksamheten / förbättra soliditeten och resultaten
- O annat vad?

12. Hur många anställda (omräknat till helårstjänster) uppskattar Ni att Ert företag kommer att ha om ett år?

Arbetsställen: inom Åland (inkl. eventuella arbetsplatser på åländska fartyg) utanför Åland

13. Uppskatta antalet nyanställningar (ersättande och nya, omräknat till helårstjänster) i Ert företag om ett år?

Arbetsställen: inom Åland (inkl. eventuella arbetsplatser på åländska fartyg) utanför Åland

Om Ni svarat '0' (inga nyanställningar) på ovanstående fråga, gå direkt till fråga 16!

14. Om Ni planerar att nyanställa under det kommande året, vilken yrkesinriktning kommer Ni att efterfråga mest? (Avser arbetsställen inom och utanför Åland).

Uppskatta antal omräknat till heltidstjänster!

Yrkesgrupp	Antal	Yrkesgrupp	Antal
chefer: ekonomi, admin., personal		kaptener, styrmän, maskinbefäl	
sekreterare, datareg., fakturerare		däcksmanskap, maskinpersonal	
kundservice inom penningtrafik		fordonsförare, chaufförer	
övrig kontorspersonal		drifts- och verksamhetschefer	
dataprogrammerare, -tekniker		byggnadshantverkare, VVS	
dataoperatörer och liknande		elektriker, elmontörer	
försäljare, butikskassörer		maskinmontörer, -reparatörer	
jordbrukare, djurskötare, trädgård.		fastighetsskötsel, städning	
kockar, storhushållspersonal			
serveringspersonal			

annat - vad? antal

15. Om Ert företag efterfrågar en särskild yrkesinriktning, vilken tror Ni kommer att vara svårast att få tag på under det kommande året? (Se ovan). (Texta!)

16. Hur stor andel av Er personal uppskattar Ni att i nuläget fortbildar sig per år?

O 0-20% O 20-40% O 40-60% O 60-80% O 80-100%

17. Inom vilket område tror Ni att Ni främst kommer att satsa på fortbildning/vidareutbildning under det närmaste året? (Texta!)

18. Vilken slags fortbildning/vidareutbildning kan Ert företag tänka sig bekosta under det närmaste året?

☐ enskilda, kortare utbildningstillfällen ☐ utbildning för examen/certifiering (Ett eller två kryss!)

Stort tack för Er medverkan!

5559421168

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅSUB
ÅLANDS STATISTIK- OCH UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN